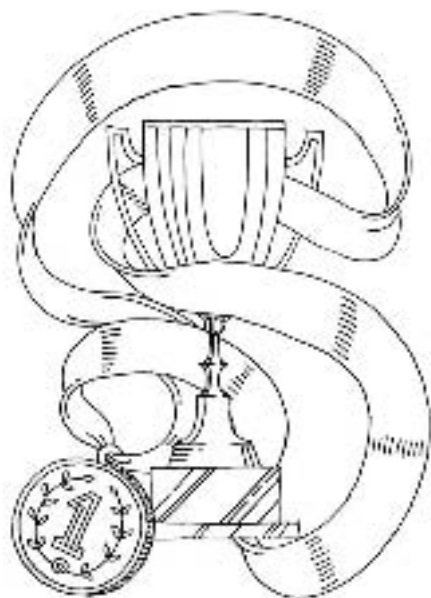

Из рук в руки,
от сердца к сердцу

Харьковская женская
организация «Крона»
ул. Артема 4, г. Харьков
Украина, 61002

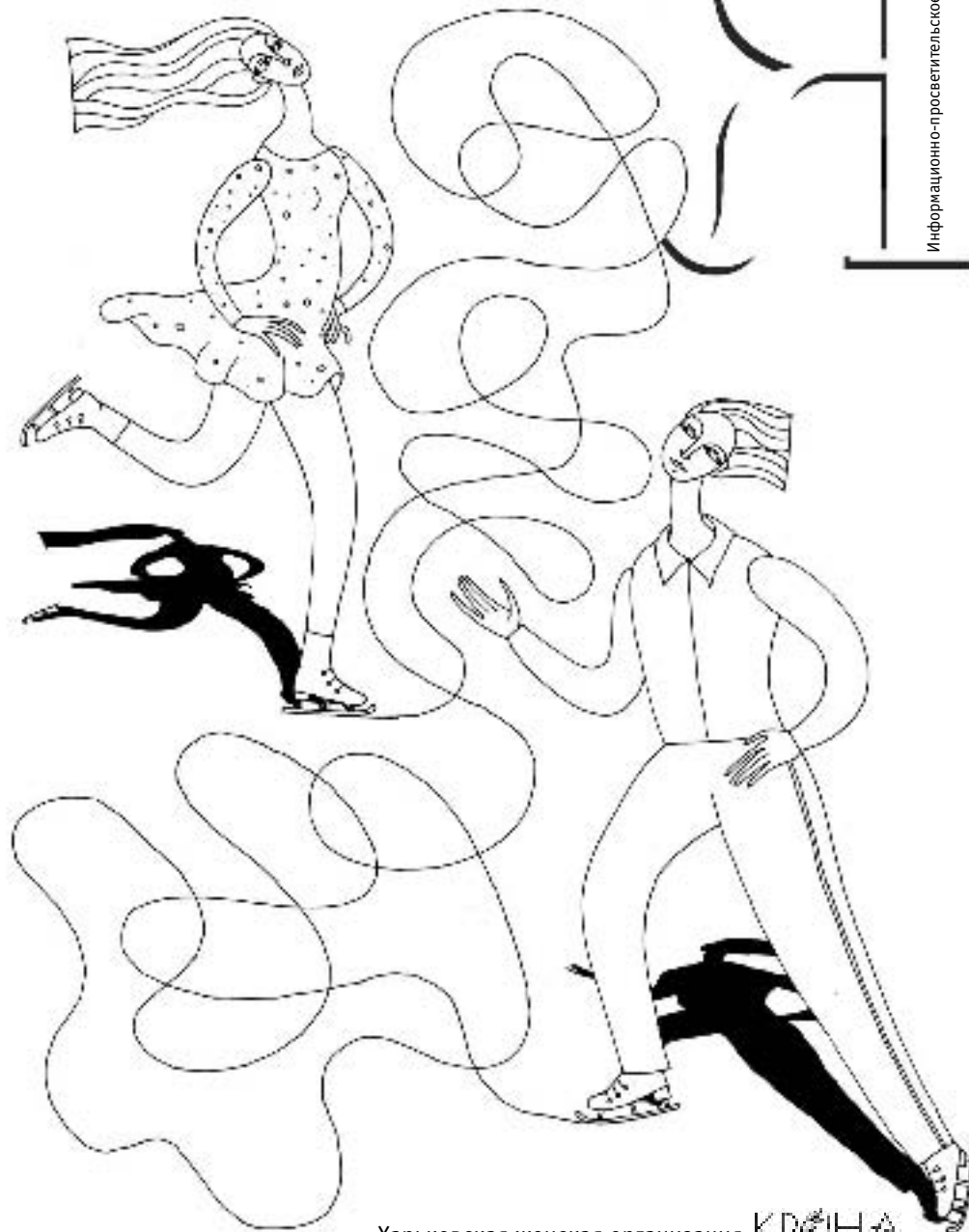
тел.: +38 (057) 706-39-83
тел./факс: +38 (057) 714-35-94
www.krona.org.ua
krona@rider.com.ua

Тираж 2000 экз.

Издательский дом «Райдер»
пр. Гагарина 20, г. Харьков
info@rider.com.ua

тел./факс: +38 (057) 703-40-87
703-40-97
703-44-08

3⁽¹⁵⁾
2006

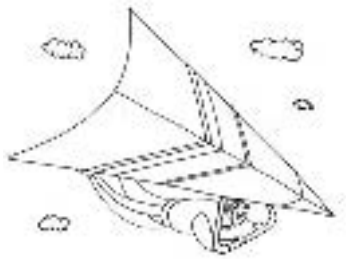
Информационно-просветительское издание

Харьковская женская организация КРОНА

**Тема выпуска «Я» № 3 (15)/2006
«ГЕНДЕР И ОБЩЕСТВО»**

«Основи ґендерної теорії склалися у суспільствах Заходу з їх специфічною історією і досвідом, з їх жіночим рухом та боротьбою за рівність прав та можливостей. Тому просте перенесення цих ідей на український ґрунт наражається на нерозуміння, несприйняття, відторгнення»

О. Плахотнік
ґендерної рівності тернисті шляхи... (стр. 2)

**Тема следующего выпуска «Я»
«ЕВРОИНТЕГРАЦИЯ»**

Вы можете прислать материалы для этого выпуска до 1 октября 2006 года по адресам:
krona@rider.com.ua
ya@lintec.net
t_isaeva@ukr.net

Партнер по распространению
Харьковская городская художественная галерея
<http://www.artportal.org.ua>, www.mgallery.kharkov.ua

Финансовая поддержка

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG
Фонд им. Генриха Белля, Германия
(представительство в Польше)
www.boell.pl

Управление труда и социальной защиты населения
Харьковского городского совета

Я – жінка!

Я - жінка. Ви чуєте, люди, я свічка,
Запалена Господом на віки
Неправда, що я - ребро чоловіче.
Цю казку придумали чоловіки.

Я - жінка. Я річка бурхлива й неспинна,
Що в повинь зриває верхи берегів.
Хто каже, що я підкорятись повинна?
Це ще одна вигадка чоловіків.

Я - жінка, природою створена пісня,
Яку чоловік заспівать не зумів.
Я - мрія і спогад, майбутнє й колишнє,
Я - щось незбагненне для чоловіків.

Я - жінка, я вільна, як думка одвічна.
На думку не можна надіть кайдани.
Це ти мене в рабство продав, чоловіче!
І грішна я стала з твоєї вини.

Та я лише жінка. Я прагну кохання.
Я все пробаचाю тобі наперед.
З твоєї криниці - я крапля остання.
Для вуст твоїх згірклих я липовий мед.

Я - жінка. Я враз перекинуся на зілля
І гоїти рани візьмуся тобі.
Я плачу від щастя, сміюся в журбі.

Я - жінка. Я дійсно слабка половина.
Нехай переможцям - лаврові вінки!
Історію творять, звичайно, чоловіки,
Але лише так, як захочуть жінки!

КАТЕРИНА Сенченко

Директор
Людмила Гуслякова
Редактор
Татьяна Исаева
Редакционная коллегия
Инна Лазарук
Лариса Жигачева
Корректор
Йолиана Страшнюк
Иллюстрации, дизайн, верстка
Мария Черная

Содержание

ПОД СЕНЬЮ «КРОНЫ»

2 ..... О. Плахотнік ґендерної рівності тернисті шляхи...

ГОСТЬ «Я»

6 ..... На вопросы «Я» отвечает РАИСА Семенец

ОБЩЕСТВО И ГЕНДЕР

10 ..... М. Куновская Жінчина – мати, чоловічина – солдат...

А что, если войны не будет?

13 ..... Є. Луценко Рівність жінок і чоловіків в Україні:
політичний погляд на сучасні стереотипи

16 ..... ґендер і політика: 2002 та 2006 роки

18 ..... Чи відкриті двері для жінок?

19 ..... О. Голікова Жінки і влада чи жінки у владу?

20 ..... У Тернополі чоловіки намагаються вирішити
«чоловічі» проблеми

22 ..... В. Марценюк Проект «ОЛЕГ» –
шлях до ґендерної рівності

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ

24 ..... Становище жінок в Норвегії

28 ..... Из выступления КАЙИ Селиаас Торсен на круглом столе
«Гендерное равенство. Украина – Норвегия»

29 ..... В Испании покончено с дискриминацией женщин

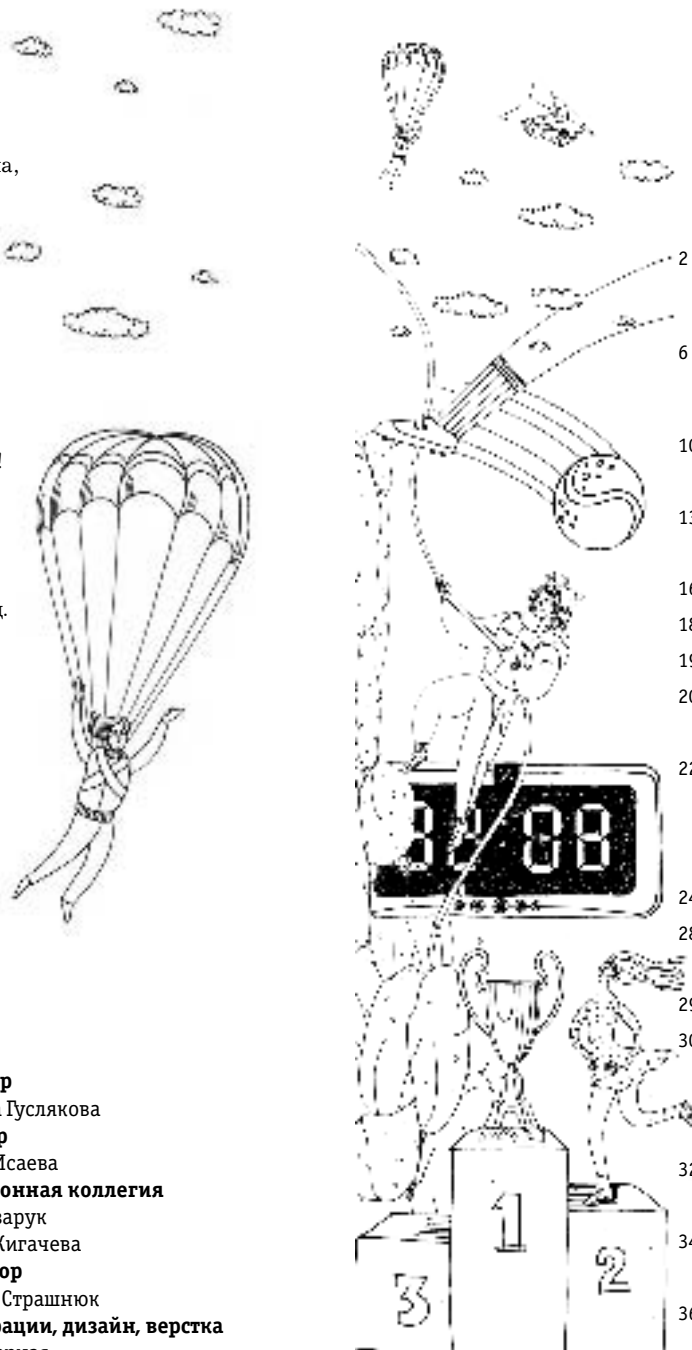
30 ..... Т. Марценюк Жінки Фінляндії:
шлях до ґендерної рівності

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

32 ..... О. Голікова Стандарти соціальних послуг та прозорість –
практичні інструменти в системі соціального захисту

34 ..... Г. Пищула Через терни... до реєстрації:
як створити громадську організацію

36 ..... 3 інтерв'ю з МАРТОЮ Богачевською-Хомяк

Гендерної рівності тернисті шляхи...

враження від Всеукраїнського марафону «Український шлях до гендерної рівності»

ОЛЬГА ПЛАХОТНІК

кандидат філософських наук. Викладачка кафедри філософії Національного аерокосмічного університету «ХАІ». Співробітниця Харківського центру гендерних досліджень. Запрошена дослідниця Університету Іллінойсу в Урбена-Шампейн (США). Магістрантка програми з гендерних досліджень Європейського гуманітарного університету (Литовська Республіка).

» Важлива твоя готовність до сприйняття ліберальних та демократичних цінностей і бажання вчитися нових для українського вуха, запозичених слів

Нещодавно мені довелося виступати з доповіддю на досить престижній конференції з гендерних досліджень в одній із сусідніх європейських країн. Я говорила про особливості жіночого активізму в Україні. На мій подив, декілька знаних й авторитетних дослідниць почали мені завзято опонувати: мовляв, немає в Україні (як і в пост-радянському просторі в цілому) серйозного жіночого руху, як немає скільки-небудь суттєвого прогресу у справі гендерної рівності. А те, що є, – це лише на папері, для оптимістичної преси чи у звітах для спонсорів, грантодавців...

Цей випадок примусив мене ще раз замислитися над тим, що являють собою гендерні теорії і практики в сучасній Україні. На щастя, в той самий проміжок часу ХЖО «Крона» здійснила один із найгучніших своїх (на сьогодні) проєктів – Всеукраїнський марафон «Український шлях до гендерної рівності», до якого мені вдалося долучитися. Нагадаю, ідея полягала в тому, щоб провести у різних містах (чотирьох регіонах) України навчальний семінар із загальнотеоретичного та юридичного коментування Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», а також розширеної громадської дискусії за методикою «виважений діалог» на тему «Український шлях до гендерної рівності». Такими містами крім Харкова стали Брянка (Луганська обл.), Вінниця, Івано-Франківськ та Сімферополь. На виборі міст варто було б зупинитися окремо. Влітку 2005 року «Крона» проводила літню школу за популярною нині методикою «відкритий простір» («Open Space»). Одним із наслідків цього надзвичайно результативного заходу став проєкт мережі громадських організацій: саме ті НУО, що виявили найбільшу зацікавленість у співпраці, стали партнерами «Крони» в організації Марафону-2006 на місцях. Крім того, ми намагалися охопити схід, захід, південь і центр нашої країни. Відразу скажу, що нижченаведені роздуми – це лише найперші, найяскравіші мої враження від побаченого й почутого. Всі матеріали громадських дискусій детально занотовано, і «Крона» планує провести з ними велику аналітичну роботу, що має завершитися публікацією спеціального видання. Тому головні висновки, мабуть, ще попереду.

Є контакт! Так би я назвала **перше** враження від Марафону, зважаючи на ту кількість (і якість) зацікавлених громадян, що взяли участь у нашому заході. Дивлячись на те, як багато людей – представниць та представників НУО, держслужбовців, представників влади, вчителів та викладачів ВНЗ – щиро переймаються питаннями гендерної рівності та гендерної політики, отримуєш якнайбільше моральне задоволення, бо займаєшся справою, яка цікавить багатьох і важлива для багатьох. Це те, що тішить й надає наснаги та оптимістичного бачення.

Порадувало нас також те, що в кожному з міст, де ми побували, до заходів залучалися чоловіки – активісти НУО, психологи, викладачі, держслужбовці. Приємно усвідомлювати, що ідеї, носіями яких завжди виступали жінки, проростають у суспільній свідомості і стають актуальними і для протилежної статі: адже немає сумніву в тому, що від гендерної дискримінації потерпають сьогодні як жінки, так і чоловіки. Мені здається, що наголошення цієї думки, наочне доказування дискримінованого стану чоловіків у певних сферах життя може стати ефективною стратегією просування політики гендерної рівності в нашому, все ще патріархатно облаштованому світі.

Цікавим, але дуже корисним, як на мій погляд, ще одним наслідком нашого заходу став простий факт зустрічі різних активістів одного міста разом і актуалізація їх потенціальної співпраці. Наведу приклад: у Вінниці і Сімферополі на навчальний семінар прийшли люди, які самі є фахівцями в гендерних питаннях. «Засвітивши» себе і свою компетентність, а також вмотивованість до співпраці, місцеві спеціалісти мають тепер змогу кооперуватися в своїй діяльності у своєму ж місті, а не чекати «заїжджого варяга». Недаремно однією з провідних тем суспільної дискусії стала проблема пар-

тнерства між НУО та спільна політика зміцнення позитивного іміджу громадських організацій.

Я хотіла би відімені «Крони» ще раз подякувати тим організаціям – партнерам «Крони» та їх лідерам, що займалися організацією заходів у своїх містах:

» Валентині Чугуєвцеві (м. Брянка Луганської області) – Бряньське міське об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка;

» Оксані Яцюк (м. Вінниця) – Подільський центр соціальних технологій;

» Лесі Аронець (м. Івано-Франківськ) – Молодіжний громадський центр «Еталон»;

» Ельвірі Бакаєвій (м. Сімферополь)

» Жіночий Форум «Єдинство».

Проте далі я би хотіла тверезо й аналітично обдумати те, що відбулося, і зробити інші, може й не такі радісні висновки.

2
- А як у вас з гендером: чи є жінки на керівних посадах?
- З гендером повний порядок, гендер є. От жінок нема...
(підслухано, проте цілком реально розмова на тренінгу)

Друге враження, яке відразу скидається у вічі, – це досить велике розшарування населення в його розумінні того, що є гендер і гендерна політика. Від людей, які це слово чують вперше в житті, до фахівців у гендерних дослідженнях, яким нецікаво обговорювати загальні питання, бо вони це вже давно для себе з'ясували. Між ними знаходяться також чимало людей, які слово «гендер» вживають, але так, як їм самим видається правильним. Крім того, слово «гендер» у багатьох громадян асоціюється з усією низкою споріднених понять: гендер – це і нерівність, і боротьба за рівність, і дискримінація, і «жінки на керівних посадах», і «відсушити дитину батькові при розлученні». Тобто, повна термінологічна плутанина.

Проте мене особисто такий стан справ зовсім не лякає. Безглуздо вимагати від не-науковців коректного вживання не тільки суто-наукових, але ще й таких нових для українського вуха, запозичених слів. Крім того, будь-яке знання існує, як відомо, у декількох формах; те, з

чим має справу «Крона» та учасники її семінарів, – це так зване практичне знання (на відміну від суто теоретичного), яке припускає найзагальнішу включеність до тематичного поля і використання його у практичній діяльності. Посполиті громадяни, почасти інтуїтивно, вже починають розуміти: гендер – це коли йдеться про культурну, суспільно обумовлену різницю між чоловіками й жінками.

Я певна: не так вже й важливо, чи знаєш ти, що таке «гендер». Важлива твоя готовність до сприйняття ліберальних та демократичних цінностей і бажання вчитися.

На щастя, гендерно налаштована українська спільнота отримала останнім часом потужну підтримку від держави у вигляді Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Було би необачно ілюзією чекати, що прийняття такого, справді дуже прогресивного (у європейському масштабі), закону автоматично призведе до суттєвих зрушень у справі гендерної рівності (та ще й у нинішні, на жаль, неспокійні часи постійних політичних ексцесів... не до гендеру поки що!). Проте сам факт прийняття цього закону послугував, на мій погляд, потужним стимулом і джерелом творчого натхнення для «низових» ланок жіночого активізму. Влада, так би мовити, подала сигнал «зверху»: ми вас підтримуємо у вашій діяльності. Я спостерігала це піднесення, цю хвилю нового натхнення на власні очі.

Крім того, ціла армія чиновництва різних рангів, хоче вона того чи ні, поставлена в ситуацію виконання вищезгаданого закону, а отже, необхідності хоч як-небудь розбиратися у гендерних питаннях. Саме тому найактивнішими учасниками навчального семінару (такими, що конспектували все до дрібниць) були саме старанні держслужбовці.

На мій погляд, всі вищевказані обставини у своїй сукупності складають винятково сприятливу ситуацію для тих НДО, що орієнтуються на гендерно-просвітницьку роботу. Об'єктивно існує нагальна необхідність у гендерній теорії, яку треба нести в маси – чи то за бажанням самого населення (в основному, активно задіяного в третьому секторі), чи то за розпорядженням законодавця. Українці сьогодні потрібні книги, статті, часописи, що так чи інакше мали б популяризувати, доступно (проте коректно) пояснювати основи теорії гендеру та висвітлювати досвід європейських країн у практиках гендерної рівності.

3
Незважаючи на песимізм моїх опонентів, я щиро переконана в тому, що в Україні сьогодні реально існує жіночий рух. В цьому ми переконалися під час нашого Марафону, і це можна назвати **третьім** враженням. Проте, що він собою являє і чи є однорідним за метою та стратегіями? І взагалі, чи діяльність будь-якої жіночої організації відповідає боротьбі за гендерну рівність?

Історично так склалося (і часопис «Я» друкував вже цілу низку статей на цю тему), що в Україні (і в світі в цілому) жінки займають тверді позиції переважно у сфері приватній (дім, сім'я, виховання дітей, сімейний бюджет тощо), в той час як чоловіки – у сфері публічній (влада, економіка, управління і т.ін.). У суспільній свідомості часом проростає уявлення про українську жінку як сильну, владну, «грощі у чоловіка забирає і за чуприну його тягає». Проте, як твердять історики, це не що інше, як міфи, що не мають підстав у дійсній історії. Ніколи в українській жінки не було прав і влади більше, ніж в українського чоловіка (а саме останньому найбільш вигідні згадані міфи, бо роблять безглуздими будь-які розмови про гендерне нерівноправ'я).

З огляду на вищевизначене, будь-яка діяльність, що сприяє емансипації жінки з приватної сфери в публічну, веде до (поступової) зміни гендерного балансу, тобто може вважатися «гендерною практикою». Наприклад, підтримка жіночок-підприємців, або жінок у політиці, або навіть така проста за змістом діяльність, як «вибити» у місцевій владі кошти на облаштування дитячого майданчика. Звичайно, тут не йдеться про осмислення гендерної системи як такої та проєкти її реформування (цим, скоріше, займа-

ються теоретики – науковці з ґендерних центрів). Проте саме тому, що вказані види діяльності виводять жінок з дому і дають їм змогу впливати на оточуючий світ власними силами (а отже, відчувати цю силу), назвемо їх «практиками, що ведуть до ґендерної рівності». Основну частину учасників нашого Марафону становили саме представники такого «ґендерного активізму».

Чи всі жіночі неурядові організації провадять таку роботу? Зовсім ні, бо частина жіночого активізму спрямована на «ґендерно-нейтральні» завдання: допомога та добродійність по відношенню до старих людей, сиріт та інших обездолених, медичний захист жіноцтва (переважно в репродуктивній його функції) і т.ін. Така діяльність є, безумовно, суспільно-значимою, проте вона не укріплює положення жінки в публічній сфері. Представники та представників такого роду організацій на наших заходах було мало, і це легко пояснити. Проте їх присутність могла би сприяти переорієнтуванню їх діяльності у більш «ґендерне» річище, тому ми їх теж запрошували.

Чи всі представники «ґендерного активізму» працюють в жіночих організаціях? Знову ж таки, ні. Ми раді були бачити серед нашої аудиторії лідерів чоловічих НУО, а також представників різних бізнес- та юридичних організацій, що включають ґендерний компонент у свою діяльність. Це надзвичайно важливо, щоб не лише жінки «воювали» за рівні права, але й чоловіки, усвідомивши суспільні і особисті вигоди від ґендерної рівності.

» Ми раді були бачити серед нашої аудиторії лідерів чоловічих НУО, а також представників різних бізнес- та юридичних організацій, що включають ґендерний компонент у свою діяльність

Якщо ж говорити про осмислення ґендерного устрою в цілому і орієнтованість на глобальні проекти, то це – діяльність власне ґендерних дослідницьких центрів. Такі є в тих містах, де працювала «Крона», проте їх представники або не відповідали на запрошення, або приходили, але зникали після першої ж перерви. Ця обставина змусила мене сформулювати ще одну особливість ситуації, що склалася, і про це далі.

4

Розрив між теоретиками і практиками – так я можу назвати ще одну, **четверту** особливість української «ґендерної» ситуації (та й не лише української). Тобто є «прогресивна» ґендерна теорія, яка почалася на Заході як наслідок осмислення вже існуючого жіночого руху, а до нас прийшла у «готовому вигляді» тоді, коли жіночий активізм лише зароджувався і починався (в роки розпаду СРСР і створення незалежних пострадянських країн). З тих пір якось і повелося, що «теоретики» (особливо пострадянські) трохи зверхньо відносяться до практичної діяльності жіночих НУО, бо ця діяльність завжди «відстає і трохи недотягує» до тих теоретичних

концептів, що пояснюють існування ґендерної нерівності і обґрунтовують способи її подолання.

Мушу признатися, що мені особливо важко про це писати й говорити, бо сама відношу себе скоріше до «теоретиків», хоча й намагаюся тісно співпрацювати з практиками, бо вважаю це надзвичайно важливим. І коли я роблю спроби пояснити існування розриву між теорією і практикою, я бачу декілька таких теоретичних схем, проте це тема окремої розмови.

Якщо ж говорити коротко і ясно (і винести за межі розмови поодинокі випадки реального споблизу окремих особистостей), то будь-яка людина, що занурюється у вивчення теорії, поступово все більше розуміє складність і неоднозначність явища, що вивчається. Як пишеться, «многие знания – многие печали...» До ґендерної теорії це відноситься повною мірою, адже йдеться про устрій суспільства – феноменом багатого складніший, ніж фізичне тіло або біологічний об'єкт. Тому чим багатшим є теоретичний багаж дослідника, тим менше в нього (чи неї) оптимізму щодо практичного втілення ідей у життя. Я неодноразово у цьому впевнювалася, читаючи статті чи інтерв'ю знаних дослідниць та дослідників у цій царині.

Крім того, як я вже говорила, основи ґендерної теорії склалися у суспільствах Заходу з їх специфічною історією і досвідом, з їх жіночим рухом та боротьбою за рівність прав та можливостей. Тому просте перенесення цих ідей на український ґрунт наражається на нерозуміння, несприйняття, відторгнення. В цьому контексті кредо ґендерного дослідника стає (на мою думку) таким: «Сім разів відмір, а потім подумай і починай перемиряти». Тому, мабуть, не варто суворо дорікати «теоретикам» за те, що не дають жіночому активізму практичних

рекомендацій для негайного втілення в життя. Це, на мій погляд, майже неможливо. А ось вести діалог – ще й як можливо і навіть потрібно.

Я закликаю фахівців у ґендерних дослідженнях бути у постійному зв'язку з жіночими організаціями – просвічувати у теорії, радити, допомагати, застерігати, надихати... Згодна, це набагато важче, ніж сидіти собі «кабінетним пацюком» і писати статті для товстих наукових часописів (і для кільканадцяти читачів). Проте це – питання громадянської свідомості, громадянської позиції науковця.

5

Регіональні особливості «ґендерної ситуації» в Україні ще будуть більш детально проаналізовані у подальших публікаціях «Крони». Проте зараз не можна обминути цієї, **п'ятої** за рахунком особливості, хоча б у загальних рисах.

У попередніх частинах моєї розповіді я вказала на те, що було спільного між регіонами під час нашого Марафону. Чим же вирізнялись міста, де ми побували?

1) Ступенем офіційного визнання проблеми: тут безперечним лідером є Сімферополь. Єдине в Україні міністерство (АР Крим) носить назву «Сім'ї, молоді та ґендерної політики». Варто підкреслити, що це не тільки вівіска, але й активна робота співробітниць міністерства у нашому заході, їх висока компетентність і зацікавленість.

2) Ступенем компетентності і науковості в усвідомленні проблеми: звичайно, він був вищим у великих або наближених до столиці містах. Існування ґендерних дослідницьких

центрів (попри згаданий раніше розрив між теоретиками і практиками) все ж складає більш сприятливі обставини для розгортання й утвердження ґендерної політики на всіх рівнях.

3) Впливом регіональних політико-економічних особливостей на висвітлення ґендерних проблем. Про це варто писати окремо, проте вже зараз очевидно, що закриття шахт в Донбасі, так само як масова трудова еміграція в Європу із Західної України, так само як міжетнічні колізії в Криму та міжконфесійні в Центрі України – все це надзвичайно впливає на своєрідність ґендерних проблем регіону. Дуже важливо продовжувати дослідження у цьому напрямку.

» Проте всі ці відмінності в сумі аж ніяк не перекривають спільного: щирої небайдужості громадськості всіх регіонів, де ми побували, до насущних проблем свого міста й України в цілому

4) Мовним середовищем – проте це стало лише особливістю, але ніяк не вплинуло на ступінь зацікавленості та вмотивованості учасників Марафону. Ми ще раз упевнилися, що «мовне питання» стає засобом спекуляцій в брудних політичних ігрищах, проте аж ніяк не заважає обговорювати дійсно суспільно-важливі проблеми.

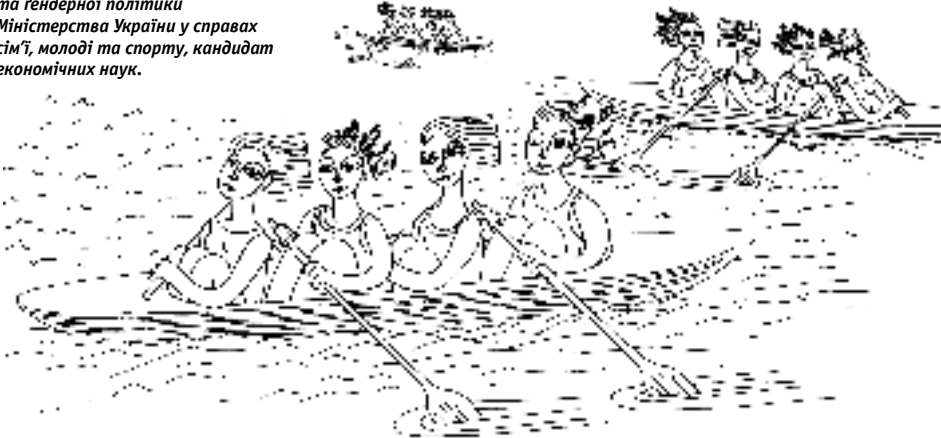
Проте всі ці відмінності в сумі аж ніяк не перекривають спільного: щирої небайдужості громадськості всіх регіонів, де ми побували, до насущних проблем свого міста й України в цілому. Особисто я ще раз повірила в український народ і його обов'язково хороше майбутнє.

6

- Чи виправдав семінар ваші очікування?
- Так, повністю. Бо я просто зараз бачу, як декому з присутніх «розвиднилося», або почало «розвиднятися»...
(з опитувальника «зворотного зв'язку» після навчального семінару, м. Вінниця)

Переїду до заключних вражень від Марафону-2006 ЖЖО «Крона», і, як можна судити з епіграфу до цього розділу, вони, скоріше, оптимістичні. І на підставі власних вражень, і після аналізу опитувальників «зворотного зв'язку». Майже всі учасники високо оцінюють роботу «Крони» і висловлюються за продовження такого роду ґендерно-просвітницької діяльності: хтось пише про «поглиблення», інший – про «поширення»... але байдужих не залишилося. Отже, будемо продовжувати. Приєднуйтеся!

На питання «Я» відповідає
РАЙСА Семенець – заступник
директора департаменту сімейної
та гендерної політики
Міністерства України у справах
сім'ї, молоді та спорту, кандидат
економічних наук.

» Сьогодні на зміну «концепції поліпшення становища жінок» у національній свідомості утверджується концепція гендерного забезпечення розвитку, прогресу і справедливості

Пані Раїсо, будь ласка, розкажіть докладніше про структуру, що Ви очолюєте та представляєте.

Відділ гендерної політики є структурним підрозділом департаменту сімейної та гендерної політики Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту.

Відділ гендерної політики відповідно до покладених на нього завдань:

» бере участь у розробці пропозицій щодо формування та реалізації державної політики з питань рівності прав та можливостей жінок і чоловіків; координації в межах своїх повноважень здійснення центральними та місцевими органами виконавчої влади заходів, спрямованих на досягнення гендерної рівності у суспільстві;

» розробляє проекти нормативно-правових актів, формує і реалізовує спільно з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади державні цільові програми щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; узагальнює інформацію щодо їх виконання;

» організовує проведення наукових та експертних досліджень з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

» здійснює співпрацю з міжнародними організаціями, відповідними органами зарубіжних країн з питань статусу жінок та дотримання міжнародних стандартів рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

» розглядає звернення громадян з питань дискримінації за ознакою статі.

Велику увагу приділяємо інформаційно-просвітницькій роботі серед населення та в засобах масової інформації, організації навчання державних службовців, членів громадських організацій з питань забезпечення гендерної рівності.

Як, на Ваш погляд, можна охарактеризувати гендерну ситуацію в Україні?

Сьогодні на зміну «концепції поліпшення становища жінок» у національній свідомості утверджується концепція гендерного забезпечення розвитку, прогресу і справедливості. Вона спрямована на подолання гендерної нерівності в усіх сферах суспільного розвитку, ліквідацію всіх форм дискримінації.

Проте сьогодні передчасно говорити, що ця ідея повністю оволоділа масами. На жаль, є проблема нерозуміння чи, точніше сказати, небажання розуміти суть питання навіть високими посадовцями.

Аналіз результатів виконання Національного плану дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001-2005 роки, підготовка Державної доповіді про виконан-

ня в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, реалії життя свідчать про те, що проблема дискримінації за ознакою статі в Україні існує.

Вона спостерігається у всіх сферах життя суспільства. Наведу лише декілька фактів.

» В органах законодавчої влади жінки становлять 8,7 %;

» серед керівників центральних та місцевих органів виконавчої влади – 7%;

» серед власників найбільших бізнесових структур немає жодної жін-

не хвилювати і стан здоров'я чоловіків, їх висока смертність у працездатному і репродуктивному віці і те, що вік життя чоловіків коротший за вік життя жінок на 11-12 років.

Сучасна база гендерної статистики в Україні відповідно до завдань «Цілей Розвитку Тисячоліття: Україна» веде моніторинг такого показника, як представництво жінок і чоловіків на керівних посадах лише в межах апарату державних службовців та депутатського корпусу. Тому поглиблення системи відповідних гендерних показників, зокрема у галузях і регіонах, та подальше відслідковування тенденцій сприятиме проведенню більш якісної оцінки гендерної рівності.

В Україні серед загальної кількості державних службовців з підвищенням рівня службових посад частка жінок традиційно знижується. Статистика свідчить, що в державних органах найбільше жінок працює на посадах найнижчого рівня.

Причиною гендерного дисбалансу на ринку праці є «вертикальна» професій-

» Статистика свідчить, що в державних органах найбільше жінок працює на посадах найнижчого рівня

ки, серед власників середнього і малого бізнесу – 20%;

» заробітна плата жінок майже на третину менша, ніж чоловіків;

» безробітних жінок значно більше, ніж безробітних чоловіків;

» пенсія жінок за прогнозами через 20-30 років становитиме у середньому 4-45% пенсії чоловіків;

» оціночна кількість неплідних подружніх пар складає біля 1 млн., з них 40% з вини чоловіків;

» існує торгівля жінками та дівчатами як всередині країни, так і вивіз їх за кордон;

» у засобах масової інформації висвітлюється стереотипне зображення жінок і чоловіків, відверта дискримінація спостерігається в оголошеннях про роботу, рекламних повідомленнях тощо.

Майже третина дітей в Україні виховується самотніми матерями, не відчуваючи у своєму житті присутності її турботи батька.

Якщо в Україні сьогодні із загальної чисельності населення більшість, а саме 54 % – це жінки, то становище і статус жіночої половини населення не може не впливати на всю систему суспільних відносин і на процес розвитку суспільства й держави.

Разом з тим, ні в якому разі не можна зводити гендерні проблеми до підвищення статусу жінок. Нагальною все більше стає проблема «поліпшення становища чоловіків», значна частина яких стала безробітними. Не може

на сегрегація. Хоча частка працюючих жінок, які мають вищу освіту, значно перевищує відповідний показник для чоловіків, у більшості галузей жінки обіймають нижчі посади, зайняті виконанням низькокваліфікованої роботи з обмеженими можливостями професійного зростання, і, внаслідок цього, отримують нижчу заробітну плату.

З 1-го січня в Україні почав діяти «Закон про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків». Як Ви оцінюєте цей закон? Чи актуальний він для України?

Прийняття Закону – це знакова подія для українського суспільства в цілому. Не дивлячись на те, що цей закон рамковий, він є надзвичайно важливим документом, яким створено прецедент спеціального закону про рівні можливості і права жінок та чоловіків в Україні. Вперше в Україні законодавчо визначено і закріплено такі дефініції, як рівні права жінок і чоловіків, рівні можливості жінок і чоловіків, дискримінація за ознакою статі, позитивні дії, сексуальні домагання, гендерна рівність, гендерно-правова експертиза.

Зазначений Закон тільки поклав початок великої роботи з утвердження гендерної рівності в суспільстві, і в першу чергу на законодавчому рівні.

Зараз першочерговим є завдання щодо внесення змін до законів України, а також нормативно-правових актів, що випливають із цього Закону. Необхідно також привести чинні нормативно-правові акти у відповідність до нього. Творення правових механізмів гендерного розвитку передбачає гендерно-правову експертизу чинного законодавства і творення системи нових норм права з урахуванням гендерного аспекту.

Якими, на Ваш погляд, можуть бути механізми його впровадження?

Це перш за все створення інституційного механізму і проведення просвітницької роботи.

Щодо створення інституційних механізмів забезпечення гендерної рівності в суспільстві, тобто створення органів, установ і організацій, наділених повноваженнями у сфері забезпечення гендерної рівності.

На мою думку, необхідно вирішити питання щодо:

» створення в складі Верховної Ради України 5-го скликання Комітету (підкомітету) Верховної Ради з питань рівних прав і можливостей жінок і чоловіків;

» введення посади заступника з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

» створення в складі Секретаріату Президента України, Секретаріату Кабінету Міністрів України, в центральних та місцевих органах виконавчої влади структурних підрозділів з гендерної рівності;

» призначення радників Президента України, Прем'єр-Міністра України, керівників центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
» створення при Кабінеті Міністрів України Гендерної ради. Щодо інформаційно-просвітницької роботи. Велике значення в утвердженні гендерної рівності мають відіграти освіта та просвітницька робота серед різних верств населення. В цьому плані надзвичайно важливим є проведення експертизи навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників для учбових закладів щодо відповідності принципам забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Необхідно забезпечити підготовку нових підручників та навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка та спрямованих на виховання гендерної культури.
Впроваджується гендерна освіта для держслужбовців і керівників засобів масової інформації з метою набуття ними навичок втілення гендерних підходів у діяльності органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.
Формування та системна реалізація гендерної політики, творення нової суспільної психології, складовою якої є гендерна самоідентифікація чоловіка і жінки як рівних у правах і свободах особистостей, можливі тільки на основі глибокого наукового підходу.
Сьогодні гостро стоїть питання імплементації гендеру в усіх галузях управ-

» Сьогодні гостро стоїть питання імплементації гендеру в усіх галузях управління, спираючись, у першу чергу, на внутрішні ресурси, а також на підтримку міжнародних структур

ління, спираючись, у першу чергу, на внутрішні ресурси, а також на підтримку міжнародних структур.

Наскільки держслужбовці обізнані в цьому законі? Чи існують посадові особи, що опікуються саме цим питанням?

Указом Президента України від 26 липня 2005 р. «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» доручено керівникам центральних та місцевих органів виконавчої влади покласти виконання обов'язків щодо забезпечення рівності прав жінок і чоловіків на одного із своїх заступників та виписано основні функції цих посадовців. Крім того, статтями 12 і 13 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» також закріплено повноваження уповноважених осіб (координаторів) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування. Необхідно відзначити, що ця робота виконана.

Ми провели цілу низку конференцій, круглих столів, навчально-практичних семінарів з питань гендерної політики для різних категорій державних службовців – заступників: міністрів, голів державних комітетів, голів обласних державних адміністрацій; начальників та спеціалістів управлінь у справах сім'ї, молоді та спорту обласних державних адміністрацій тощо. Аналогічні семінари проводяться в регіонах.

Нещодавно я взяла участь в навчальному семінарі для заступників голів районних державних адміністрацій Полтавської області. Хочу сказати, що люди надзвичайно вдячні за допомогу.

Міністерство намагається забезпечити формування горизонтальних зв'язків між різними міністерствами для створення національного механізму гендерних перетворень.

Очевидно, що сьогодні, коли йдеться про гендерну рівність, мається на

увазі проведення позитивних дій щодо підтримки жінок на всіх рівнях і особливо у владі. Що здійснюється вже сьогодні? Які наступні кроки можна і потрібно робити?

Одним з реальних механізмів, за допомогою якого можливо досягти гендерної рівності, є принцип паритетної демократії, тобто гарантії рівного статусу жінок та чоловіків на всіх рівнях прийняття рішень і у всіх владних структурах за допомогою квот. Рекомендації Пекінської Декларації та Платформи дій, прийнятих світовим співтовариством на Четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок (Пекін, 1995 р.), проголошують досягнення гендерного паритету на всіх рівнях управління за формулою «50/50» важливим завданням міжнародного розвитку.

Політичним партіям країн рекомендовано включити питання гендерної рівності до своїх політичних програм, здійснити заходи, що забезпечать можливість участі жінок у їх керівних органах на рівні з чоловіками, а національним урядам – досягти рівного представництва жінок та чоловіків в урядових органах та адміністративних структурах – за необхідності шляхом квотування. Впровадження «позитивного» квотування проголошується правомірним до досягнення гендерного паритету на всіх рівнях прийняття рішень. В практиці багатьох країн існують досить вдалі приклади досягнення паритетності, зокрема – у скандинавських країнах, Франції тощо.

Хоча впровадження квот, в тому числі гендерних, в певній мірі суперечить настановам демократичного суспільства, на сучасному етапі це необхідний захід, що має компенсувати тривале нехтування інтересами жінок та засадами гендерної рівності. Виходячи з конституційного принципу рівності чоловіків і жінок, держава має на певний строк взяти на себе здійснення певного протекціонізму щодо забезпечення рівності жінок у політико-адміністративній сфері як соціальній статі, яка опинилася у дискримінаційному становищі.

В Україні малоімовірно є прийняття законодавчого акту про паритетне представництво жінок та чоловіків у співвідношенні 50/50. Тому в проєкті Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» пропонувалося впровад-

ження на найближчу перспективу гендерної квоти у співвідношенні не менше 30, але не більше 70% тієї чи іншої статі в представницьких органах та вищих щаблях державного управління. Але, на жаль, при прийнятті Закону ця позиція було взагалі вилучено.

Втім, досвід багатьох країн Європи свідчить, що при підвищенні частки жінок в національних парламентах посилюється соціальна орієнтація державної політики, знижується рівень корупції, що сприяє розвитку всього суспільства. Тож в цьому напрямі нас чекає непросте боротьба.

Міністерством спільно з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, громадськими організаціями розроблено проєкт Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на 2006-2010 роки, Концепцію якої затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 липня 2006 року № 384. Програма – це цілий комплекс конкретних заходів, спрямованих на утвердження рівних прав жінок і чоловіків та рівних можливостей їх реалізації як основного права людини.

На Ваш погляд, впровадження «За-

» Люди мають усвідомити, що забезпечення гендерної рівності в тій чи іншій сфері сприяє розвитку демократії країни, їхньому особистому правовому і соціальному захисту

кону про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» – це процес, який має бути організований «зверху», чи процес, що виникає «знизу»?

Я вважаю, що нічого доброго з нав'язування чогось зверху не вийде. Люди мають усвідомити, що забезпечення гендерної рівності в тій чи іншій сфері сприяє розвитку демократії країни, їхньому особистому правовому і соціальному захисту.

Звісно, що процес законодавчого забезпечення рівності статей, створення інституційного механізму в більшій мірі залежить від органів влади, а ось розвиток цього процесу залежить від громадськості.

Тобто я хочу сказати, що тільки в поєднанні зусиль і бажань обох сторін ми зможемо розраховувати на помітні зрушення в сфері гендерних перетворень.

Чи бачите Ви співпрацю в цьому напрямку з громадськими організаціями? Яким чином може бути організована ця співпраця?

Не тільки бачу, більше того, я переконана, що така співпраця вкрай необхідна.

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту здійснює всебічну підтримку діяльності недержавних громадських організацій.

Формат такої співпраці є надзвичайно різноманітним. Перш за все, це залучення громадських організацій до формування державної гендерної політики та впровадження гендерних перетворень у суспільстві. Неурядові організації безпосередньо беруть участь у розробці державних програм і проєктів, організації роботи гендерних ресурсних центрів тощо.

Громадські організації мають великий потенціал та вагомий вплив на хід демократичних перетворень в українському суспільстві. Сьогодні в Україні працює більше 40 всеукраїнських громадських організацій та велика кількість регіональних.

Міністерством спільно з Українським жіночим фондом створено базу даних громадських організацій, які працюють в напрямі гендерних перетворень. Готується до випуску українською та англійською мовами довідник цих організацій.

Тож найважливішим механізмом вдосконалення гендерної політики є налагодження тісної співпраці державних, місцевих органів влади та громадських організацій, завдяки чому можна розраховувати на помітні зрушення у гендерних перетвореннях.

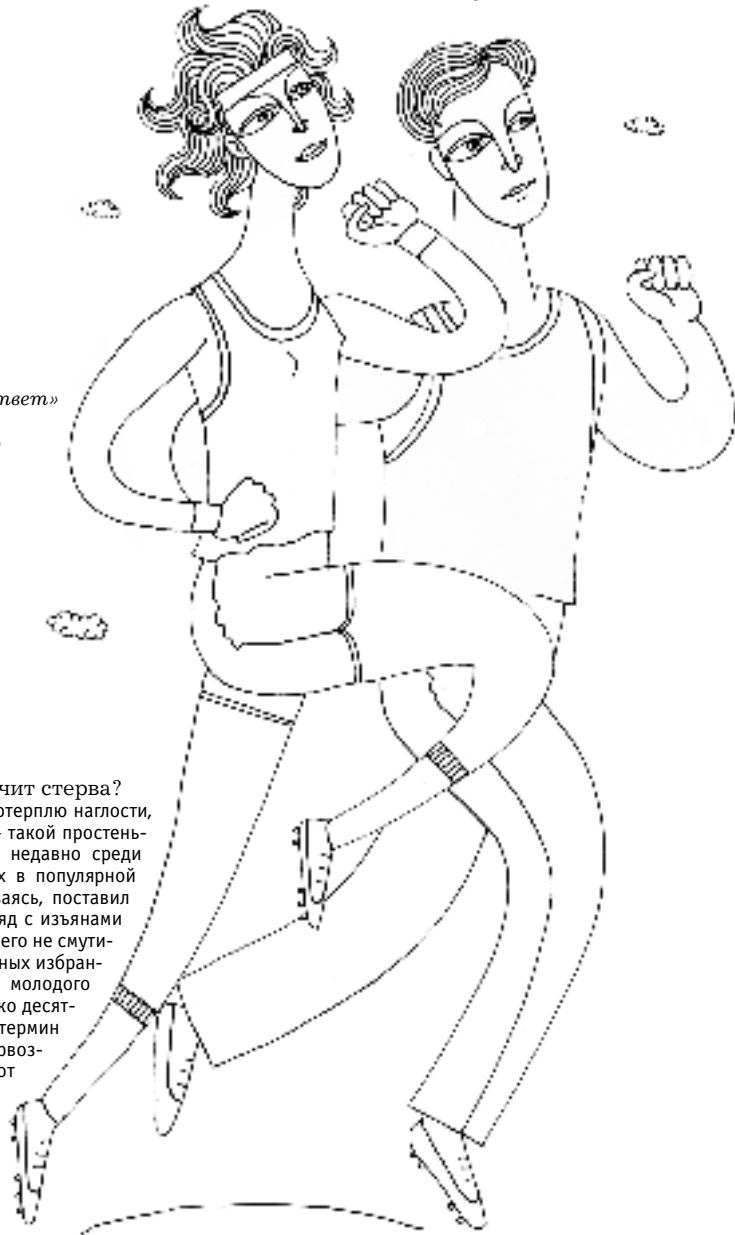
Що Вам ще хотілось би сказати читацькій аудиторії «Я»?

У зв'язку із проголошенням курсом євроінтеграції України гендерне питання, що є пріоритетним у Євросоюзі, набуває особливого значення в політичних процесах нашої держави. Дотримання Україною гендерних стандартів є не лише яскравим показником демократизації суспільства, а й необхідною

Женщина – мать, мужчина – солдат... А что, если войны не будет?

Марина Куновская
член РОО «Женский ответ»
(материал находится
на сайте Европейского
гуманитарного
университета)

Феминистка – значит стерва?
«В своей избраннице не потерплю наглости, жадности и феминизма», – такой простенький текст встретился мне недавно среди объявлений о знакомствах в популярной газете. Автор, не задумываясь, поставил идейное течение в один ряд с изъянами характера, и редактора ничего не смутило. Более того, потенциальных избранниц «без феминизма» для молодого человека нашлось несколько десятков. Народ прочитывает термин примерно как синоним стервозности и открепчивается от него, независимо от пола. Но что бы мы ни делали, влияние феминизма в мире растет. Более половины американок в опросах признаются, что разделяют

феминистские взгляды, и понятие «мужчина-феминист» для западного мира тоже не звучит дико. В начале 2000 года, объявляя Международным годом культуры мира, первые лица ООН подчеркивали, что добиться мирной жизни на земле можно, только используя в политике потенциал женщин. Процесс перестройки общественного сознания происходит по объективным законам, и распространение его на российские широты – только вопрос времени. Поэтому лучше не отгораживаться от реальности стереотипами, а попытаться понять, что есть в этом идейном течении такого, что заставляет его завоевывать новые и новые умы.

Общепринятого определения феминизма на сегодня нет и в научном обиходе. По мнению английского социолога Крис Видон (1987), феминизм представляет собой политику, направленную на изменение существующего соотношения сил между мужчинами и женщинами в социуме. Популярно высказывание Белл Хукс: «Феминизм... выступает за такую организацию социума, при которой индивидуальное саморазвитие имело бы приоритет перед империализмом, экономической экспансией и сосредоточением желаний на материальной сфере». Феминизмом называют и научную практику гендерных студий-исследований половых ролей, и женские движения за равенство полов. В анархофеминизме главное – отрицание всякой иерархии, в «цветном» или «черном» феминизме – борьба с расовой дискриминацией и социальной несправедливостью: без разрешения этих противоречий, по мнению активисток, ставить вопрос об освобождении женщин нет смысла. Радикальные феминистки критикуют «контроль над женской сексуальностью» (брак, аборт, насилие в отношении женщин) и не устают подчеркивать, что все мужчины заинтересованы в подавлении женщин. Либеральные феминистки рассматривают женщин как ущемленную в правах социальную группу и лоббируют законы, обязывающие все общество поддерживать материнство, образование женщин, охрану репродуктивного здоровья. С некоторой натяжкой можно ска-

зать, что феминизмов существует столько, сколько есть конкретных женщин, публично отстаивающих свое равенство с мужчинами «перед Богом и законом» и особые женские потребности. Впрочем, антифеминисты не любят вдаваться в различия внутри идеологии. Они смотрят в корень: мол, много о себе возмнившие дамочки протестуют против природного предназначения женщины. А предназначение известно – растить детей, нравиться мужчинам и быть верной подругой своего господина. Феминистки не остаются в долгу и к месту и не к месту цитируют фразу Ребекки Уэст: «Я знаю, что меня называют феминисткой каждый раз, когда я не даю вытирать об себя ноги».

Откуда это взялось

Когда на планете велись непрерывные войны, никакого феминизма не было. Мужчины воевали, женщины рожали. Приходя с войны, солдаты по привычке уходили на гражданскую службу, а жены оставались дома. Рожать нужно было непрерывно, ввиду высокой младенческой смертности и потребности в воинах. Беременная женщина воевать, как правило, не может, поэтому распределение ролей: «женщина – мать, мужчина – солдат» всех устраивало.

Но люди стремятся к лучшему. Соответственно, совершенствуются и средства ведения войны, и обустройство быта, и медицинские технологии, позволяющие выживать большинству новорожденных и продолжать жить женщинам, уже вырастившим самого младшего из детей.

» Феминизм – не против природы. Куда чаще против природы выступает социальный стандарт

В один прекрасный день государственные мужи начинают понимать, что ведение войны приносит победителям больше убытков, чем побежденным. Появляются нейтральные страны, профессиональные армии и ветераны с «комплексом побежденных». Непрерывная беременность для женщины тоже перестает быть целесообразной. Кое-где мужчины возвращаются в семью и понимают, что общение с детьми или хотя бы внуками – не меньшее удовольствие, чем служба в конторе. А женщины все чаще берутся за квалифицированную работу и видят, что их жизненный опыт тоже мог бы быть шире.

О том, что четко заданные половые роли неудобны для развития конкретных личностей, частные разговоры велись, пожалуй, всегда. Публичной эта тема стала в ходе политической борьбы за равное избирательное право для женщин. Поскольку женщины в этой сфере до начала XX века почти во всех странах были ущемлены юридически, то и борьба с сексизмом по логике истории стала «женским движением». О том, что равные возможности для мужчин и женщин ограничиваются прежде всего стереотипами, которые одинаково невыгодны обоим полам, люди заговорили, когда равенство юридических прав было достигнуто.

Стереотипы живут дольше, чем законы. Несмотря на успехи искусственного вскармливания, считается, что ребенок не может расти без матери, но может без отца. Несмотря на равное право на труд, работодатель кандидатом на ответственную должность видит, как правило, мужчину. Несмотря на формально равные права и обязанности в семье, стиральные порошки и кухонные комбайны рекламируются исключительно как женский товар. Вряд ли это выгодно мужчинам, расплачивающимся за свое «главенствующее положение» утратой связей с потомством, инфарктами и меньшей продолжительностью жизни. Скорее, в сохранении традиции заинтересованы люди, привыкшие подчинять других, манипулируя социальным стандартом. А еще люди, которые боятся перемен в принципе. В бывшем Союзе перемен за последние годы было столько, что испугаться успели многие.

Равные – не одинаковые

«Но мы же не одинаковые, и против природы не поперешь», – вот еще одно популярное возражение феминизму. Но и феминизм – не против природы. Куда чаще против природы выступает как раз социальный стандарт. У радикальной феминистки Андреа Дворкин есть прочувствованный текст «Геноцид, или китайское бинтование ног». Автор в подробностях живописует старинный китайский обычай, ушедший в прошлое только в XX веке. Общепринятое бинтование ног начиная с пятилетнего возраста, уродовавшее ступню и делавшее женщину практически неспособной к самостоятельному передвижению, всем обществом признавалось как необходимое, прекрасное, удовлетворяющее и мужчин и женщин. По мнению Андреа Дворкин, сегодняшняя индустрия красоты и косметики, предлагающая женщинам в разной степени мучительные процедуры для того, чтобы сохранять внешнюю сексуальную привлекательность, – лишь немного облагороженное цивилизацией продолжение древнекитайского обычая. Да, природа требует свое. В том смысле, что женщина может родить ребенка, а мужчина задействован в процессе биологического воспроизводства лишь на короткий срок. Но беременность – это девять месяцев, а общество, вроде бы распрощавшееся со стандартом поголовной многодетности, по-прежнему считает женщину «хронически беременной». То есть слабой, не совсем рациональной, нуждающейся в опеке и защите. Такой видят даже ту, которая рожать не собирается: ведь для чего использовать свое те-

Суфражизм – первая волна феминизма, борющаяся за избирательные права, – потерял актуальность с появлением соответствующих строк в законах. Сколько продлится противостояние стереотипам, предсказать сложно. Попробуйте, например, волевым усилием изменить языковые нормы (в русском, как и во многих европейских языках, названия профессий – существительные мужского рода). Убедите каждого молодого родителя, что дочери тоже хотят играть с машинками, а сыновья – с куклами. Научите каждого школьника разграничивать флирт, кокетство и сексуальные домогательства. Объясните правительствам, как материально поддерживать родительский труд, не разоряя при этом экономику и не поощряя иждивенчество. Проблемы женщин сегодня ле-

» Человеческие судьбы ломаются, если человека (женщину в первую очередь) воспринимают исключительно через призму пола

ло – вопрос выбора конкретного человека. Мы не осуждаем людей с неплохим музыкальным слухом, которые предпочли стать инженерами, а не пианистами. А вот отказ конкретной женщины от материнства воспринимается как противоестественный.

«Священная книга» феминизма – «Загадка женственности» Бетти Фридан – именно об этом: человеческие судьбы ломаются, если человека (женщину в первую очередь) воспринимают исключительно через призму пола. Разговоры о «тайне женственности», порой ласкающие слух, превращают женщину в «тоже человека», человека второго сорта. Ведь по талантам своим далеко не все девочки стремятся замуж, предпочитают обслуживающий труд производительному, ориентируются на эмоции, а не рациональный ум. Рациональных женщин, кстати, примерно треть от общего числа (как и эмоциональных – среди мужчин). Но общество принимает статистическое большинство за директиву для личности. И под общественным давлением девочки крайне редко преуспевают в точных науках, а мальчики мечтают о радостях отцовства.

Впрочем, и «женское большинство» – те, что действительно эмоциональны и ориентированы на заботу о близких, – тоже чувствует себя не слишком комфортно. Государства ценят труд матерей и хозяек только на словах, юридически оставляя семью «частным делом». Она, может, и была бы частным, если бы не разводы и структура социума, редко позволяющая совмещать уход за семьей и нормальный заработок.

Мужчинам феминистское движение часто кажется противоречивым: оно странным образом совмещает требования поддержки «слабых женщин» и снятия всех ограничений для «сильных». Но противоречия нет: женщины, как и мужчины, разные, и все ветви феминизма сходятся в том, что человек, независимо от пола, имеет право на свободную самореализацию, а обществу нужны самые разные личности.

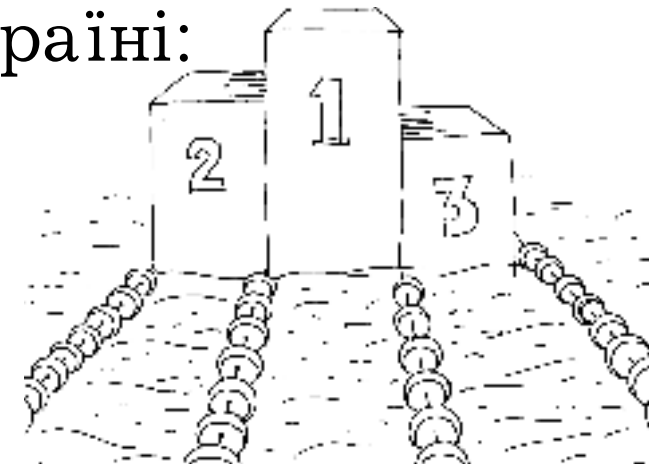
Компьютер против сексизма

жат как будто бы в частной сфере, для реформирования которой нет проверенных социальных технологий. Впрочем, ведь именно частное по традиции – сфера женской специализации, так что феминисткам и карты в руки. Как объяснила еще в начале XX века англичанка Эмелин Панкхерст: «Нам нужно освободить половину человечества, женщин, чтобы они помогли освободить другую его половину».

А может быть, победа над сексизмом придет откуда-то сбоку. Например, из Интернета. Киберфеминизм – направление женской освободительной мысли, имеющее успех даже на просторах бывшего Союза. Сидя у компьютера, родители могут зарабатывать в перерывах между кормлениями, мальчики и девочки нерегламентировано выбирать игрушки, солдаты воображать себя матерями, а граждане Ирака и США – гражданами мира. Вопрос, чьи права более равные, отпадает сам собой, ведь для виртуальных личностей главное – общее пространство с комфортным свободным посещением.

Рівність жінок і чоловіків в Україні:

ЄВГЕНІЯ Луценко
професор Державної академії
керівних кадрів культури і
мистецтв, директор Центру
соціальних і гендерних
досліджень «Нове життя».

Значна частина концепцій гендерного аналізу сучасного суспільства ґрунтується на протиставленні жінки й чоловіка у соціокультурному вимірі. Останні роки гендерний вимір стає все більш важливим в оцінці основних детермінант і більших точок процесів суспільного функціонування й розвитку.

Безумовно, проблеми взаємовідносин статей не можна назвати відкриттям сучасних учених. Метафізика статі здавна розглядалась представниками різних світоглядних орієнтацій. Достатньо згадати такі імена, як Платон, Аристотель, Тенг Юнцзе, Альфонс Франсуа де Сад, Ортега-І-Гассет, А. Шопенгауер, Сімона де Бовуар, Зіґмунд Фрейд, В. Соловйов, М. Бердяєв. Кожне з великих метафізичних учень пропонувало своєрідний спосіб пояснення причин і наявності відмінності людей за ознаками статевої приналежності. Таким чином, статя як ознака біологічної відмінності людей є надзвичайно важливою ознакою соціальної відмінності, тобто основою для визначення й самовизначення свого місця в соціальному просторі.

Аналіз статі та ґендера в суспільних науках часто зберігає уявлення про обумовлені моделі поведінки, формуються новий погляд на жінку та чоловіка як на різні соціальні групи, що конститууються у певних та в цілому нерівних соціальних стосунках, які історично змінюються. Розподіл членів суспільства на дівчаток та хлопчиків, жінок та чоловіків діє виразно соціальним чином.

Не можна сказати з упевненістю, що існує певний набір критеріїв, яким індивід повинен відповідати для того, щоб ідентифікація була можливою. Інакше кажучи, передбачається, що якщо можливо розглядати людей як тих, хто належить до відповідних категорій, то їх можна вважати належними до цих категорій. Але приписування категорії за ознакою статі та здійснювання ґендера – не одне й те саме.

Чимало прикладів, що ідеалізують стосунки між жінками й чоловіками, можна знайти і в книгах, і в журнальних статтях. Скажімо, чоловік проявляє свою «мужність» тим, що подає жінці руку, коли вона виходить з автомобіля, а жінка виявляє свою «жіночість» тим, що, виходячи з машини, спирається на цю руку. В той же час у подібних ситуаціях по відношенню до чоловіків жінка свою активність не проявляє. Хоча подібна ситуація немає ніякого відношення до гендерних стосунків. Проблематика статі (ґендера) все ще залишається на периферії суспільної самосвідомості й приймається частіше за все як вторинна характеристика суспільного порядкування.

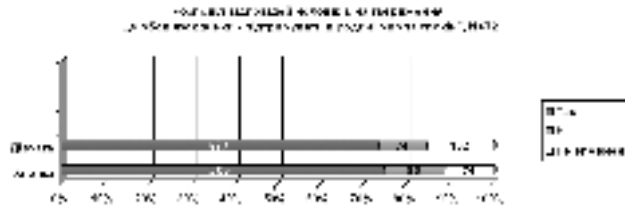
Соціологічне дослідження, проведене у 2005 р. Центром соціальних і гендерних досліджень «Нове життя» за організаційної та фінансової підтримки Британської Ради,1 переконливо доводить, що в уявленні молоді установлене патріархатне ставлення щодо місця і ролі дівчат/ хлопців та жінок/ чоловіків, як це не парадоксально, залишаються майже незмінними і сьогодні. Респондентами стала учнівська і студентська молодь віком 13-19 років з усіх регіонів України (15 областей України й АР Крим) в гендерному аспекті: 673 дівчини і 672 хлопці, що репрезентували обласні міста, міста районного значення та села/ селища.

Дослідження доводить, що у суспільстві залишається стереотипне ставлення до рольових функцій жінок і чоловіків у суспільстві і в сім'ї. 33,5% молодих респондентів вважають, що хлопцям треба їсти більше та кращу їжу, аніж дівчатам. Причому у цьому переконанні 56% юнаків. 45,7% дівчат і 51,2% хлопців абсолютно впевнені, що «ставлення до дівчат та хлопців, коли вони дорослішають, має бути різним через їхню стать». На мою думку, непомітні зрушення у зміні гендерних стереотипів у суспільстві

пов'язані певною мірою з тим, що в українській школі все ще домінують жінки-викладачки, які виховують дітей старими «кдівськими» категоріями, незважаючи на те, що вже ХХІ ст. і весь цивілізований світ від цього активно відмовляється.

Українська молодь зберігає усталене ставлення щодо рольових функцій жінок і чоловіків у суспільстві і в родині. Спрацьовує стереотипна поведінка, яка ґрунтується на традиціях і звичаях української нації. Звернемось до даних, представлених у діаграмі 1.

Діаграма 1

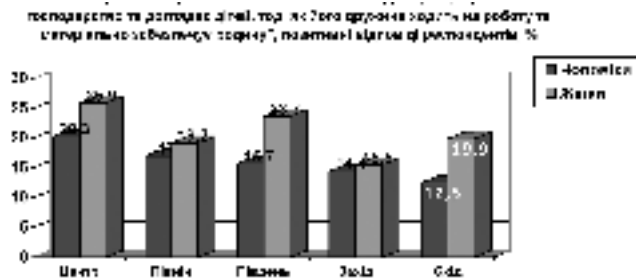

Бачимо, що переважна кількість молодих українців вважають, що більшість обов'язків у родині має взяти на себе жінка. Вона має відповідати за спокій в родині (так вважають 73,8% дівчат і 74,8% хлопців), на неї покладається хатня робота, обов'язки щодо догляду за хворою дитиною тощо. Ці стереотипні постулати у родинних відносинах закладені усталеною традицією у свідомість українців і, судячи з відповідей молоді, залишаються незмінним протягом останніх десятиліть.

Правильність традиційного розподілу рольових функцій у родині не викликає у чоловіків ніяких сумнівів, оскільки образ «жінки-берегині», що нав'язувався суспільству багато десятиліть, надихає і модерне покоління. Однак цікаво те, що з цими сентенціями абсолютно згодні дівчата. Це не може не викликати подиву, враховуючи той факт, що сьогодні у багатьох українських родин жінки поміняли роль «берегині домашнього вогнища» на позицію головної постачальниці засобів для існування всієї родини.

Сучасні умови все більше вимагають від жінки будувати свою ділову кар'єру незалежно від того, чи має вона сім'ю й дітей, чи не має. Демократичні перетворення, що відбуваються в українському суспільстві, поступово змінюють людську свідомість, ламають консервативні уявлення. Так, простежується трансформація соціальних та культурних моделей поведінки жінок і чоловіків, демократизація гендерних відносин у всіх сферах буття. Поступово змінюється ставлення до ролі і місця жінки в суспільстві і родині. Однак аналіз відповідей респондентів на твердження анкети: «Це є нормальним, коли чоловік залишається вдома, веде домашнє господарство та доглядає дітей, тоді як його дружина ходить на роботу та матеріально забезпечує родину» показує неготовність сучасної молоді до сприйняття змін у гендерних ролях, що ілюструє наступна діаграма 2.

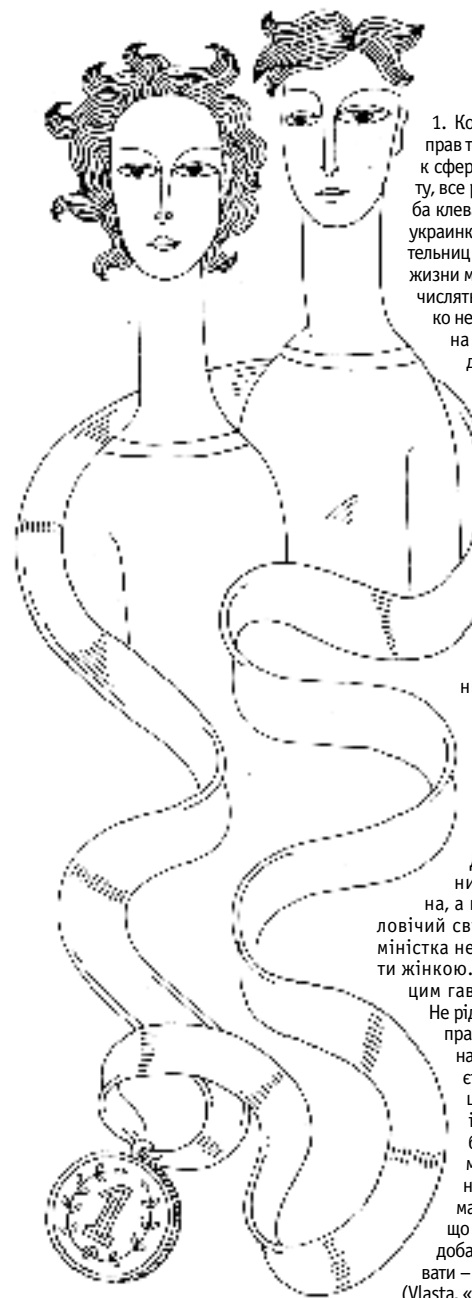
Діаграма 2

Як бачимо, лишень 18,3% опитаних погодились з таким твердженням. Не зупиняючись на причинах поширення консервативно-патріархатних поглядів щодо місця і ролі жінки у суспільстві, наголосимо на їхній наявності у свідомості більшості чоловічого населення України. А втім, з ним згодна й більшість жінок. Це суперечить усім нормам конституційного права й взагалі уявленням про те, що таке демократична держава. Тому, можливо, й на державному рівні треба ставити завдання на створення та впровадження в практику таких заходів, які б дозволили поступово звести нанівець негативний вплив цих стереотипів.

8 вересня 2005 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який набув чинності цього року. Певним чином норма закону може вплинути на процес зміни гендерних стереотипів й вирівнювання гендерного перекосу у суспільстві. Однак декларативний характер зазначеного документу не дуже тішить особливими сподіваннями на це.

Коротко підсумовуючи, зауважимо, що сучасні жінки й чоловіки вже з молодості передбачають участь в однакових сферах життєдіяльності: набуття освіти, робота, сім'я, проте вони суттєво відрізняються у ставленні до цих проблем, так і обсягом своєї участі у цих інституціях. Останніми роками в Україні робиться чимало задля інтеграції гендерних аспектів у політику держави задля зміни гендерних стереотипів у свідомості українців. Утім, можна сказати, що й дотепер ми знаходимося на початку цього шляху. Допокі будуть мати місце факти гендерної дискримінації у будь-якій сфері суспільного життя, Україна не вправі назвати себе демократичною, цивілізованою країною, де вирішені основні питання гендерної рівності, встановлено паритетні стосунки, забезпечено рівні права і рівні можливості для осіб обох статей.

В украинском обществе существуют разные взгляды на гендер и феминизм. И часто, они абсолютно противоположные. Вот какие тексты мы нашли в Интернете (приводим фрагменты в авторской редакции)...

1. Кому на пользу подобные законы [«Закон про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»?] И вообще повышенное внимание к сфере гендерных отношений? Точно не мужчинам. Им, по большому счету, все равно. Была бы работа хорошая и давление нормальное. (Чтобы рыба клевала.) Тогда женщинам? А зачем? Что нужно отстаивать современной украинке? (Здесь я рискую подвергнуться нападкам со стороны представительниц прекрасной половины, но все же!) В какую из сфер современной жизни мужчины не пускают милых дам? В политику? Уже смешно. Всех переписывать не буду, но там и Юля, и Инна, и Наталья, и Раиса, и Нина, и кого только нет. В бизнес и экономику? Глупости. Еще студентом я подрабатывал на крупной фирме, которой успешно руководила (и владела) молодая женщина. С тех пор столько бизнес-леди появилось, что... Может быть, в спорт? Опять же нет – не говоря уже о женских видах и их ярких представительницах, женщины и в сугубо мужском футболе активно задействованы, в том же хоккее с шайбой, например. (Вспомните «пятнадцатилетнего капитана» Лизу Рябкину!) Что там еще осталось? Искусство – театр, кино, телевидение? А, ну да, армия и милиция. Хотя регулировщиц и студенток университета МВД все уже видели. Контракты – тоже. Что же касается того, что в Украине девушек пока не призывают в армию, – это упущение, конечно, серьезное.

О такой сфере, как семья, вообще говорить бесполезно. Здесь, как и в сексе, уже давно непонятно, чье место на кухне и чья позиция «сверху». В общем, дорогие дамы, отстаивать вам, на мой взгляд, нечего. Нет, есть, конечно, отдельные несознательные личности, которые дискриминируют «слабый» пол. А есть и наоборот. Но это уже другие истории.

(Андрей Барташов, «Мужики и бабы»: общественно-политический еженедельник «Объектив-НО» <http://gazeta.media-obektiv.com>)

2. Реалії нашого життя не відповідають тому, що нам нав'язує офіційна (патріархальна) культура. І її треба знищити. Треба знайти порозуміння між чоловіками та жінками. Для того щоб бути феміністкою, не треба бути «мужененавісницею», це міф, це неправда. Фемініст(ка) – це розумна людина, а не монстр, якому не пощастило народитись на цей «білий чоловічий світ» жінкою, бо цей світ нічий, система – це лише ілюзія. Феміністка не хоче бути чоловіком і щоб хтось визначав за неї, що таке бути жінкою. Жінка – це не слабка стать, ні! Просто багато століть жінкам цим гавном забивали голови тощо... А це ж зовсім не так.

Не рідко від жінок можна почути ось такі дурниці... Наприклад, в офісі, де працюють тільки жінки: «Лампочка перегоріла, немає у нас чоловіка, хто нам її вкрутить». Це сексизм, милі мої... Функція чоловіка не обмежується лампочкою, як і функція жінки – дітородженням. Що не дає жінці самій вкрутити лампочку чи забити гвіздок? Самій сходити на базар і принести додому важкі сумки з продуктами? Самій залити бензин у бак і полагодити машину чи телевізор?... Вона боїться, що не витримає. А що тоді буде робити чоловік? «Нормальний» – нічого, дивитись на неї, радіти за себе. Глузувати з неї зі своїми друзями. А нормальний – мабуть візьме на себе іншу домашню роботу. Головне ж – робити не те, що тобі нав'язують, а те, що тобі ближче, що в тебе виходить і що тобі подобається. І не обов'язково закріплювати ці обов'язки назавжди, бетонувати – ні! Можна мінятися, так буде цікавіше. Побільше різноманітності!

(Vlasta, «Пригнічена побутом або раба щастя... свого?»/ Официальный сайт информационно-образовательного центра «Женская сеть»)

Гендер і політика

2002 та 2006 роки

Матеріал отримано завдяки
Фундації «Відкрите суспільство»
www.deputat.org.ua

Парламентські вибори 2002 року наочно проявили становище українських жінок у політиці. Тоді до вищого законодавчого органу пройшло всього 23 жінки (5,1% від загальної кількості його складу). Цей результат став найнижчим за всю історію українського парламентаризму і учетверо меншим за представництво жінок у Верховній Раді часів УРСР. Ситуація виглядала ще більш кричущою на фоні того, що особи жіночої статі складали понад 60% виборців і стано-

» Консервативні звички української політики наразі переважають над паперовими проєвропейськими гаслами і деклараціями

вили панівну частину державного виконавчого апарату – 74,8% від загальної кількості.

Президентська кампанія 2004 року дещо поліпшила ситуацію із представництвом жінок у владі та актуалізацією гендерних питань.

Після значної ротації парламентських кадрів та просування партійних списків кількість жінок у Верховній Раді зросла до 5,6%. Особливо позитивними виявилися зміни щодо їх представництва у виконавчих органах влади. Україна вперше отримала жінку-прем'єр-міністра та жінок-голів державних адміністрацій.

Тема паритетної демократії стала популярною у суспільстві та політикумі. На цьому фоні у вересні 2005 року у ВРУ вдалося пролобіювати Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та задекларувати створення у наступному скликанні окремого парламентського комітету. Українські партії, які оголосили намір влитися у міжнародні партійні об'єднання, доповнили свої програми відповідними розділами, а загальний курс керівництва держави на європейську інтеграцію давав надію, що і в гендерних питаннях Україна втілюватиме найкращі європейські принципи та правила. Як відомо, середньоевропейські параметри представництва жінок у парламентах складають 23% на фоні 14% загальноєвропейських. Отож, для того, щоб довести ділом свою прихильність до європейських стандартів, Україні потрібно було докласти чимало зусиль.

На жаль, парламентські переговори 2006 року не стали знаковими у сприйнятті та висвітленні політичними силами гендерної тематики. Вибори, що перетворилися на так званий четвертий тур президентської кампанії, відсунули гендерну проблематику за лінію політичної актуалізації. Фактично жодна з п'яти політичних сил-переможниць не зробила чіткого акценту у своїй програмі на аспекті гендерної рівності. Провідні партії та блоки якщо й звертаються до

цієї тематики, то лише у площині соціального захисту материнства, декларацій рівності та свобод громадян. Вибори цього року хоча номінально й поліпшили ситуацію (у парламент пройшли 36 жінок, що склали 8% від загальної кількості), проте навіть близько не просунули Україну не те що в бік європейських парламентів, але й до середньоевропейських показників гендерного представництва.

За підсумками перегонів 2006 року найвищим результатом відсоткового представництва жінок може похвалитися лише КПУ. У складі Компартії до вищого законодавчого органу влади пройшли 3 жінки із 21 члена фракції, що становить 14,3% і дорівнює середньоевропейським показникам. Від «Нашої України» пройшли 9 жінок (11% від загальної кількості). Сім відсотків жінок у своєму складі має фракція Партії регіонів. По 6% – БЮТ та СПУ. Що ж до кількісних показників, то лідером можна вважати Партію регіонів, яка, однак, у своїй програмі оминає всі можливі дотичні до статевої рівності теми, – жінок у її складі 14. У лавах «Нашої України» налічується 9 жінок, у БЮТ – 8, КПУ – 3, а в СПУ – 2.

Попри наявність відповідної законодавчої бази (Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок), присутність у партійних списках каталізаторів гендерного руху, необхідних посилань на гендерне питання у програмах партій, передвиборчі програми залишили це питання поза увагою.

Ситуація з місцевими виборами

Не додали оптимізму і результати перегонів до місцевих самоврядних органів. На жаль, ситуація на місцевих виборах, що вперше відбувалися на партійній основі, розвивалася під впливом фактору надання статусу недоторканості депутатам місцевих рад. Отож переважна частина місць у закритих партійних списках на регіональному рівні дісталася представникам бізнесу і владної номенклатури, яким кінце знадобився статус недоторканості. У результаті до місцевих рад масово подалися «політичні неопіти», що майстерно, не

гребуючи жодними методами, відсунули власне місцеві партійні еліти. Активістки-жінки, що у більшості регіонів складають значну частину, а то й кістяк місцевих партійних осередків, не змогли пробитися у прохідні частини списків. Хоча на місцях стало модним включати жінок у перші партійні п'ятірки, реально вони знову не були представлені належною мірою. Ситуація є ще більш негативною у тому плані, що призначення місцевих рад розширення їхніх повноважень у зв'язку із конституційною реформою, формат роботи і акцент на не політичних, а поточних питаннях життя громади вимагає широкого залучення жінок до роботи на цих рівнях влади та кож. Якщо у ВРУ представництво жінок збільшилося у півтора рази, то на місцевому рівні динаміка неприємно вразила – становище практично не змінилося. У 2002-2004 роках у обласних радах жінки складали 10%, а 2006-го їх середня кількість зросла всього лиш на 1%. На сьогодні вони становлять 11% від загальної кількості депутатів обласних рад. Найсприятливішою є ситуація у Сумській обласній раді, до складу якої обрано 15 жінок (16% від загального складу ради). На протилежному фланзі Тернопільська обласна рада, до якої обрано лише 9 жінок (7%).

Дещо краща ситуація із представництвом осіб жіночої статі у міських радах обласних центрів, де вони посіли загалом по Україні 15% місць. Лідерами є Чернігівська і Вінницька міські ради, у яких відповідно 22% і 20% жінок від загальної кількості депутатів. Найменше представництво жінки змогли вибороти у Житомирській та Київській міських радах, де вони складають відпо-

» Дещо краща ситуація із представництвом осіб жіночої статі у міських радах обласних центрів, де вони посіли загалом по Україні 15% місць

відно по 8% від загальної кількості.

Ще оптимістичнішою є картина представництва жінок на нижчих рівнях рад. Там вони виборили не менше третини голосів. Приблизно такою ж була ситуація на виборах 2002 року, коли жінки у депутатському корпусі місцевих рад посіли 42,5% від загального складу сільських, селищних, міських, районних та обласних рад. З них у 2002 році 2811 жінок стали сільськими, селищними та міськими головами, 10382 – секретарями рад, 1744 – заступниками сільських, селищних, міських голів, 28015 – членами виконкомів місцевих рад, 54 – головами обласних, районних, районних у містах рад, заступниками голів обласних рад, 122 – заступниками районних у містах рад.

Замість висновку

Хоча у політичному середовищі є всі можливості для утворення потужного законодавчого та пропагандистського лобі, а жінки-лідери дедалі впевненіше відчувають себе у вищій владній лізії, схоже, парламент і партії виявилися неготовими не лише до рівноправного залучення жінок до політики, але й до банального виконання самими ж прийнятих законів. Так, ухвалений у вересні 2005 року Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» передбачав створення відповідного комітету у парламенті. Під час підготовчих засідань тимчасової Президії ВРУ було підтримано пропозицію щодо створення комітету з питань сім'ї та гендерної політики. Разом з тим із трьох внесених на розгляд Ради постанов щодо створення парламентських комітетів, авторами яких стали «нашоукраїнці» та «бютівці», вказаний комітет не згадується. А в переліку сфер компетенції уже традиційного Комітету з питань охорони здоров'я гендерні проблеми не називаються.

Таким чином, консервативні звички української політики наразі переважають над паперовими проєвропейськими гаслами і деклараціями. У цій ситуації доводиться сподіватися, що жінки, які ніколи не відігравали другорядних ролей в українському суспільстві, нарешті самі візьмуть те, що належить їм по праву. Харизми і позитивних законодавчих змін у цьому плані не бракує.

Чи відкриті двері для жінок? Жінка-політик очима киян:

ставлення киян до участі жінок у політичному житті країни

Як ставляться громадяни України до участі жінок у політичному житті країни? Чи можна сказати, що жінка-політик, або жінка, що хоче ним стати, отримує підтримку оточення та суспільства? Чи змінюється і як само ставлення українців до жінки-політика?

З січня по квітень 2006 року за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження» громадська організація «Жіночі перспективи» (м. Київ) виконала проект «Посилення громадських ініціатив щодо підтримки гендерної рівності на місцевих виборах».

Серед завдань проекту було проведення аналізу ставлення киян до участі жінок у політичному житті країни.

У політичному житті України активність чоловіків традиційно значно переважає активність жінок. Проте, останнім часом в українському політикумі з'явилось багато яскравих, харизматичних жінок, завдяки яким змінюються існуючі стереотипи щодо соціальної ролі жінки. За результатами дослідження «СОЦІОС» (01.2006 р.), більш ніж 75% українців в цілому позитивно відносяться до такого явища, як жінка-політик.

Результати нашого дослідження підтвердили, що переважна більшість киян (65%) вважають політичну активність жінок сьогодні дуже помітною. Різниця у поглядах чоловіків та жінок майже немає.

Позитивна оцінка активності жінок у політиці залежить від віку опитаних. Так, найбільш високо активність жінок оцінюють респонденти віком

«...Женщина – это и экономист, и плановик, и голова всего хозяйства, и по дому все делает женщина, и даже если в нашей Верховной Раде и в верхах будет больше женщин, то будет и больше порядка» (жінки віком 31–60 років).

«Я считаю, что должно быть абсолютное равенство» (жінки віком 18–30 років).

Серед тих, хто не є активним прибічником наявності жінок у політиці, в основному переважають респонденти пенсійного віку. На таке ставлення, можливо, впливають існуючі стійкі стереотипи щодо ролі жінки у суспільстві. Життєвий досвід цих респондентів пов'язаний в основному з епохою Радянського Союзу, де жінці відводилася пасивна, скоріш за все, декоративна роль на всіх щаблях політики. Саме тому ці респонденти традиційно сприймають жінку як мати, домогосподарку, помічницю тощо. На захист своєї позиції вони висували такий аргумент: жінка повинна виконувати домашню роботу, а це дуже важко поєднати з політичною кар'єрою.

Хоча і існує, так би мовити, громадське схвалення активної участі жінок у політиці, жінкам-політикам набагато важче реалізувати себе в цій сфері. На думку жінок-кандидаток до Київської міської ради, до основних перешкод їх реалізації в політиці можна віднести наступні:

» існуючі стереотипи щодо соціальної ролі жінки;

» кількісна перевага чоловіків у політиці;

» відсутність жіночої солідарності у суспільстві взагалі та в політикумі зокрема.

Однак, не дивлячись на існуючі перешкоди, жінки все голосніше заявляють про себе в політичному житті країни.

Підтвердженням цього можна вважати те, що майже половина опитаних бачить серед діючих жінок-політиків здатних вирішальним чином вплинути на ситуацію в країні, щоб змінити її на краще. Найбільшими оптимістами стосовно ролі жінок у вирішенні проб-

лем країни є молоді респонденти віком 18–28 років (52%), а песимістами – пенсіонери (40%).

На погляд респондентів, жінка-політик повинна мати певні риси характеру, які в сукупності допоможуть їй зробити успішну політичну кар'єру. Серед таких рис вони назвали відповідальність, активність, розум (мудрість), схильність до компромісів, послідовність та поміркованість.

На думку киянок, у жінок інший, ніж у чоловіків, стиль керівництва, здатність легше порозумітися з іншими людьми, досягати домовленостей та домогтися встановлення миру та спокою.

Чоловіки говорять про жіночий шарм, який допомагає вирішувати проблеми. Крім того, у чоловіків існує така думка, що залучення до політичного життя представниць жіноцтва – це данина моді.

Люди похилого віку відзначають, що жінки мають більш розвинену інтуїцію, саме тому вони краще за чоловіків можуть вирішувати проблеми.

40% опитаних чоловіків висловили пряме дискримінаційне судження щодо участі жінок у політиці: «Жінки не здатні бути успішними політиками – державі потрібна «сильна чоловіча рука». Цікаво, що такої ж думки дотримуються і понад 20% опитаних киянок. Чоловіки майже у три рази переважають жінок в твердженні, що жінкам характерна своєрідна логіка і емоційність, які заважають їх успішності у політичній сфері.

Визначальним для вибору більше 80% опитаних виявився зовнішній вигляд жінки, її привабливість. Респонденти різних вікових груп та обох статей були одностайними щодо цього, тобто суттєвих розбіжностей між їхніми відповідями немає. Серед головних чинників, які можуть вплинути на вибір, були названі конкретні дії, вчинки, поведінка, публічні виступи, а також передвиборча програма.

Підсумовуючи, слід зазначити, що переважна більшість киян (65%) позитивно ставиться до активної участі жінок у політиці. Майже половина (47%) киян вважає, що в Україні є сильні жінки-політики, які здатні змінити ситуацію в країні.

Отож, можна зробити висновок, що, хоча і дуже повільно, але відношення до жінки, що вирішила займатися політикою, змінюються на краще.

Жінки і влада чи жінки у владу?

Олена Голікова
спеціаліст з інформаційної роботи Фондації
«Україна – США», соб. корр. муніципального
біюлетеню «Партнери» і журналу «Аспекти
самоврядування».

«Чим більше жінок при владі, тим більше вирішується соціальних питань», – вважає Ольга Кобець, народний депутат України, Верховна Рада IV скликання, голова жіночого товариства імені Олени Теліги.

«Про це, приміром, свідчить досвід північної Європи. Там вище якість життя лише через те, що у парламентах більшу кількість місць займають жінки (десь 40–50 %). І найвищий рівень життя, скажімо, у Фінляндії чи Швеції, бо там високе представництво жінок. Чому? Тому що вони розглядають закони, які стосуються, насамперед, соціального благополуччя. Українські ж законодавці, серед яких сьогодні переважна кількість чоловіків, здебіль-

шого розглядають закони, що стосуються власності. Усе це й визначає наше буття. Тому «Закон про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який набув чинності 1 січня поточного року, є дуже важливим

для нашого суспільства. Його значення можна оцінити, якщо згадати, що ми ніколи – ані за радянських часів, ані за часів незалежності – не мали жіночкерівників областей. І вперше в Україні сьогодні є три області, які очолюють жінки. Це яскравий приклад того, що цей Закон уже почав втілюватися в життя.

Якщо говорити про статистику, то вона свідчить, що жінки більш активно представлені на низових рівнях влади – на рівні сільських, селищних чи районних рад. Чому в нас така ситуація склалася? Тому що ці органи самоврядування менше мають справи з бюджетом, менше ділять кошти, порівняно з обласними радами чи Верховною Радою, – зрозуміло, що йдеться, по-перше, про співвідношення розмірів бюджетів. Жінки у нас в країні мають більше можливостей реалізувати себе, так би мовити, за менші кошти... Чоловіки віддають їм таку можливість, якщо вони справді активні і якщо показали, на що здатні. Жінки за малі кошти роблять те, на що чоловіки просто не здатні або не хочуть навіть йти на ці посади, бо там нема грошей. Тому зараз, коли передбачена реформа самоврядування в Україні, цей досвід, який зараз набудуть жінки, буде дуже цінним при новій ситуації в Україні, коли ми говоритимемо про нову якість життя. Тоді можна буде реалізувати жінок набагато якісніше – вони зможуть зайняти більше місць, більше зробити. Але для цього треба мати підготовку і жінкам треба йти до партій і самореалізовуватися. А чоловіки мають розуміти, що суспільство не буде гармонійно розвиватися, якщо потенціал половини нашого суспільства не буде реалізований. Адже за статистикою жінки складають 54% населення, 60% жінок має вищу освіту, тоді як серед чоловіків ця цифра – лише 40%. Реально ми не використовуємо потенціал десь 60% жінок. Ми живемо у 21 столітті. Це століття – інформаційне, в основному гуманітарне, тому виважено вирішити проблеми суспільства можна лише за активної участі жінок.

» Женщина – это и экономист, и плановик, и голова всего хозяйства, и по дому все делает женщина, и даже если в нашей Верховной Раде и в верхах будет больше женщин, то будет и больше порядка

50–59 років. Молоді респонденти в своїй більшості теж схильні бачити жінок в активній політиці.

Більшість учасників фокус-груп вважають, що жінки у політиці повинні бути і зараз українські жінки проявляють велику активність у політичному житті країни. На користь цього учасники фокус-групових дискусій наводили вагомі аргументи на кшталт:

«Я считаю, что мы живем в демократическом обществе, поэтому все имеют равные права и возможности» (чоловіки віком 18–30 років).

«...Женщины сейчас активные и равные. И как пример могу сказать, что, если сравнивать страны, где женщины в политике и на высоких должностях, страна от этого не проигрывает, а, наоборот, выигрывает. Женщины более смелы и лучше относятся к окружающей среде, к людям, с большей душевностью...» (чоловіки віком 31–60 років).

«Они (женщины – ред.) сейчас имеют достаточный уровень образования, достаточный уровень культуры, достаточно информации для того, чтобы вникать и идти в политику, домашние горшки – это могут и мужики делать...» (чоловіки віком 31–60 років).

«...Женщин в политике должно быть больше, тогда в стране было бы порядка больше. Как в квартире женщина – хозяйка, так и в стране женщина будет хозяйкой» (жінки віком 31–60 років).

У Тернополі чоловіки намагаються вирішити «чоловічі» проблеми

Адаптаційний чоловічий центр з Тернополя – єдина чоловіча організація в Україні, котра є членом мережі Жіночого консорціуму України «Участь жінок у громадсько-політичному житті». Крім того, центр бере участь у міжнародній мережі ґендерних журналістів «Кавказія», де, знову ж таки, є єдиною чоловічою ґендерною організацією. Про роботу центру ми розмовляємо з його засновником та керівником ВОЛОДИМИРОМ Ханасом.

Кілька слів про історію вашої організації.

Згідно з положеннями нашого Статуту, основними завданнями Адаптаційного чоловічого центру є зміна стереотипів ґендерної поведінки і виховання чоловіків у суспільстві, усвідомлення чоловіками їх ролі у сучасній сім'ї та суспільстві, привернення спільної уваги до наявності ґендерних проблем чоловіків. В процесі нашої діяльності ми зосередили свої зусилля на практичній допомозі чоловікам, які опинились в кризовій ситуації або мають проблеми ґендерного плану. Організаційно ми оформились у жовтні 2003 року, хоча більшість засновників до цього мала достатній досвід громадської роботи у різних сферах суспільного життя, в тому числі і вирішення ґендерних проблем.

Під час однієї гарячої дискусії стосовно можливості збільшення кіль-

кості жінок у політиці постало питання: а, власне, хто опікується чоловіками, у котрих теж достатньо ґендерних проблем?

Про домашнє насильство, алкоголізм, суто чоловічі хвороби відомо багатьом, а котрі саме ґендерні проблеми чоловіків бачите Ви?

Чинників впливу на ґендерне мислення чоловіків, як і жінок, досить багато, а відсутність критичного сприйняття власної поведінки є головною причиною повільного прогресу у вирішенні ґендерних проблем, які можна поділити на два блоки:

1) проблеми, що створюють труднощі чи приносять шкоду іншим кате-

горіям людей і ґендерним групам (членам сім'ї, підлеглим на виробництві, оточуючим);
2) проблеми, які створюють труднощі самим чоловікам.

Сьогодні суспільство постійно звертає увагу на першу групу проблем, котрі давно висвітлюють в ЗМІ жіночі організації: підвищена агресивність як норма поведінки типового «справжнього» чоловіка; застосування насильства стосовно членів сім'ї; застосування насильства стосовно інших людей; застосування насильства як методу вирішення конфліктів між людьми; ставлення до жінок як до «нижчої», «слабкої» істоти; статевий дисбаланс в багатьох випадках професійної діяльності; недопущення жінок до прийняття рішень у суспільстві; ігнорування або зневага до роботи, що виконується жінками по обслуговуванню сім'ї; ґендерно-стереотипне виховання власних дітей.

Деякі з цих вад властиві не тільки чоловікам. Відомо, що жінки також часто застосовують насильство як метод виховання дітей. Але я хочу трохи детальніше зупинитись на

здоров'я і репродуктивної функції; менша (порівняно з жінками) тривалість життя; підвищений (порівняно з жінками) травматизм; неприпустимість демонстрації своїх слабкостей і, як наслідок, підвищений стресовий фон, який впливає на репродуктивну функцію і посилює психологічні проблеми; підвищена відповідальність на основному місці роботи; підвищені вимоги з боку жінки до кар'єрного росту чоловіка; дискримінація чоловіка при вирішенні матеріальних питань і подальшої долі дитини під час розпаду сім'ї. Цей перелік можна продовжувати. Тим більше, що в країнах Скандинавії, де чоловічі центри працюють вже кілька десятків років, все систематизовано, описано, досліджується....

Але ж є психологічні служби державні, приватні, громадські, чому б не звертатися до них?

В теорії все правильно. Чоловік може звернутись до соціальної служби сім'ї та молоді або до консультанта-психолога, але це буває дуже рідко. Причин тут кілька. Перша структура не має ресурсів для ефективної допомоги, звертання до другої сприймається широким загалом як ознака хвороби. Крім того, слід відзначити, що професійні психологи не завжди володіють методами аналізу та вирішення саме ґендерних проблем чоловіків. Тому приходимо до висновку, що сучасний чоловік залишається зі своїми ґендерними проблемами наодинці, що призводить до виникнення фобій, постійного стресу, неадекватних реакцій на життєві ситуації і навіть до насильства і злочину. Попри декларації в Україні сьогодні відсутня цілісна система ґендерної освіти і система допомоги у вирішенні ґендерних проблем. Практично існує тільки система покарання.

Тому ви працюєте також із засудженими?

Якраз серед тих, хто звертається до нас, засуджених небагато. Проблем, про котрі я говорив, вистачає у багатьох чоловіків, що зовні сприймаються як досить успішні. Ми розпочинали свою роботу як структура, котра допомагає чоловікам, чії дружини виїхали за кордон, але потроху пішло-поїхало. І розлучення, і проблеми з тещами, і з керівництвом, і з підлеглими, і зі здоров'ям. Можна книгу писати.

Чому ж не пишите? Чому не популяризуєте свої послуги?

Ми свідомо уникаємо зайвого ажіотажу. Всі наші тренери працюють на волонтерських засадах. У переважній більшості це досить зайняті люди, і практично про всіх можу сказати, що вони відбулись кожен у своїй галузі. У них достатній життєвий досвід. І не сприймайте як перебільшення: коли б ми і хотіли організувати плату за їх роботу – ніякий бюджет громадської

організації цього б не потягнув. З іншого боку, ті, хто звертається до нас, абсолютно не бажають публічності. За майже три роки нашої роботи лише один наш відвідувач вирішив «запубліцитися». Дружина виїхала за кордон і через суд домоглася, щоб дитина проживала разом з нею в Італії. На жаль, ми були безсилі йому допомогти. Надто різні фінансові можливості були у дружини і в нього. Крім того, спрацювали стереотипи, що дитина має жити з матір'ю. А те, що мама впродовж шести років не бачила дитини, – суд до уваги не взяв.

Ви ведете активну міжнародну діяльність, а в Україні про Вас не чути?

Це і закономірно і парадоксально водночас. Нашими напрацюваннями зацікавились у Литві, Польщі, Естонії, про них знають в Росії та Фінляндії. Чимало пропозицій про співпрацю приходять з Грузії, Вірменії, Узбекистану, Молдови. Звичайно ж, ми ділимося своїм досвідом і разом вчимося. Сподіваюсь, що абсолютно позитивні результати будуть від спільної діяльності в мережі Жіночого консорціуму України. Принаймні ми це вже відчуваємо.

Дякую за розмову.

Запитувала ОКСАНА Прокіпчук

» Сучасний чоловік залишається зі своїми ґендерними проблемами наодинці, що призводить до виникнення фобій, постійного стресу, неадекватних реакцій на життєві ситуації і навіть до насильства і злочину

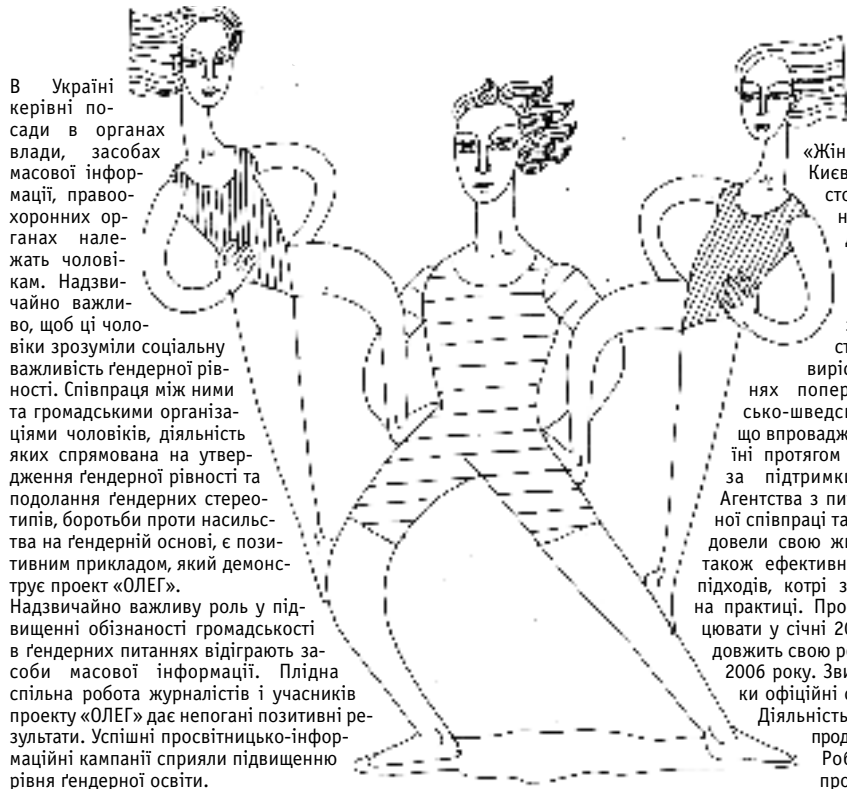
другій групі ґендерних проблем, від якої страждають самі чоловіки. До них можна віднести наступні: підвищена агресивність до чоловіків, котрі зовнішністю, манерою поведінки чи способом життя відрізняються від типового «справжнього чоловіка»; зневажливе ставлення до чоловіків, котрі мають знижену агресивність поведінки; зневажливе і агресивне ставлення до чоловіків, котрі намагаються виконувати в житті нестереотипні ґендерні ролі; жорсткіше (порівняно з жінками) покарання чоловіків за порушення законів чи невиконання обов'язків; «мілітаризація» мислення чоловіка; зневажливе ставлення до власного

Проект «Олег»:

шлях до гендерної рівності

Тільки протягом останніх декілька років в Україні почав набирати оберти чоловічий гендерний рух. Ламаються гендерні стереотипи, змінюється ставлення до насильства, більш відкрито чоловіки заговорили про свої проблеми. Підвищується роль батька в сім'ї і сімейні відносини стають більш демократичними.

Володимир Марценюк
керівник українсько-шведського
проекту «ОЛЕГ».

В Україні керівні посади в органах влади, засобах масової інформації, правоохоронних органах належать чоловікам. Надзвичайно важливо, щоб ці чоловіки зрозуміли соціальну важливість гендерної рівності. Співпраця між ними та громадськими організаціями чоловіків, діяльність яких спрямована на утвердження гендерної рівності та подолання гендерних стереотипів, боротьби проти насильства на гендерній основі, є позитивним прикладом, який демонструє проект «ОЛЕГ». Надзвичайно важливу роль у підвищенні обізнаності громадськості в гендерних питаннях відіграють засоби масової інформації. Плідна спільна робота журналістів і учасників проекту «ОЛЕГ» дає непогані позитивні результати. Успішні просвітницько-інформаційні кампанії сприяли підвищенню рівня гендерної освіти.

Створення кризових центрів для чоловіків є ще одним важливим кроком на шляху покращення становища у суспільних відносинах. Індивідуальна робота з чоловіками, які знаходяться у кризовій ситуації, виявилась ефективною в багатьох випадках. Суспільство починає розуміти, що загалом чоловіки не є насильниками і більшість із них ніколи не піднесе руку на жінок і дітей. Ефективна боротьба з насильством залежить від зусиль нормальних і порядних чоловіків, якими і є учасники проекту «ОЛЕГ».

Ми розуміємо, що саме практика, а не риторика, вносить у життя позитивні зміни. Серед наших практичних напрацювань на особливому місці стоять Тато-школи, які вже працюють в базових регіонах проекту «ОЛЕГ». Цей трирічний проект є спільною ініціативою Чоловічого центру з м. Він-

ниці, а також громадської організації «Жінки в ЗМІ» з м. Києва з української сторони та компанії «Спрангбродан» з м. Стокгольм і «Менз центрум» з м. Орншольдсвік зі шведської сторони. Проект виріс на досягненнях попередніх українсько-шведських ініціатив, що впроваджувались в Україні протягом останніх років за підтримки Шведського Агентства з питань міжнародної співпраці та розвитку Sida і довели свою життєздатність, а також ефективних гендерних підходів, котрі застосовувались на практиці. Проект почав працювати у січні 2004 року і продовжить свою роботу до грудня 2006 року. Звичайно, це тільки офіційні строки роботи. Діяльність проекту буде продовжено і надалі.

Робота проекту проходить в п'яти областях України: Вінницькій, Кіровоградській, Львівській, Полтавській, Тернопільській та в м. Києві. Команда Чоловічого центру в Вінниці є ключовим центром і допомагає іншим областям. Загальними цілями проекту є зміна стереотипів гендерної поведінки у суспільстві, просвітницька діяльність, спрямована на підвищення рівня гендерної освіти населення, привернення уваги до стану сімейного насильства, вивчен-

ня та впровадження світового досвіду у підвищенні громадської свідомості, сприяння розвитку суспільства на шляху до демократичних реформ, гармонічний особистий розвиток чоловіків, підвищення ролі батька в житті дитини, психологія сімейного спілкування, агітація та пропаганда здорового способу життя, гармонічне співробітництво між жінками та чоловіками в різних сферах. За час від початку проекту в кожному регіоні було відкрито нові Чоловічі центри – громадські організації. У цих Центрах:

- » ведуть діалоги з чоловіками по програмі «Чоловіки в суспільстві, що змінюється»; підтримують чоловіків в кризових ситуаціях, проводять індивідуальні консультації та консультації в групах;

» Достатньо високий рівень безробіття серед чоловіків, втрата традиційної офіційної ролі захисника і годувальника сім'ї, проблеми трудової еміграції призводять до кризових ситуацій

- » навчають чоловіків, які готуються стати батьками, обирати здоровий образ життя, керувати домашнім господарством;
- » співпрацюють з неурядовими організаціями по проблемах чоловічого насильства проти жінок та дітей та підтримують професіоналів-фахівців, які мають справу з чоловіками, які застосовують насильство;
- » співпрацюють з органами охорони здоров'я у справі покращення ситуації зі здоров'ям чоловіків;
- » тісно співпрацюють з жіночими організаціями.

Важливим видом діяльності проекту є «ОЛЕГ-навчання» для чоловіків. В його рамках проводиться підготовка тренерів-консультантів для Чоловічих центрів для роботи з чоловіками, які готуються стати батьками, для підтримки батьків-одинаків і чоловіків в кризових ситуаціях. Такі «ОЛЕГ-навчання» вже відбулися в Орншольдсвіку (Швеція) на базі місцевого «Менз центруму» для 90 чоловіків з України. В зв'язку з висо-

кою ефективністю такого навчання планується проведення нових учбових турів до Швеції. Навіть простий аналіз проблем доводить доцільність і своєчасність такого проекту для чоловіків. Тривалість життя чоловіків в Україні приблизно на 10 років нижча, ніж у жінок, значно вищий рівень самогубств, також вищий рівень виробничого травматизму. Економіка країни ще не стала достатньо чільною, щоб забезпечити її громадян. Достатньо високий рівень безробіття серед чоловіків, втрата традиційної офіційної ролі захисника і годувальника сім'ї, проблеми трудової еміграції призводять до кризових ситуацій. Так чи інакше, всі ці причини пов'язані з гендером, і тому їх треба розглядати як гендерну проблему. На своєму рівні в шести регіонах України проект «ОЛЕГ» допомагає чоловікам вирішувати ці проблеми.

Основними напрямками діяльності кожного Чоловічого центру є:

- » індивідуальна робота з чоловіками (індивідуальні прийоми та консультації);
- » проведення тренінгів і семінарів з питань гендерної рівності (головним чином для молоді, з акцентом на чоловіків та для чоловіків, які мають вже життєвий досвід);
- » збирання та аналіз статистичних даних в галузях охорони здоров'я, правопорядку та освіти;
- » гендерні інформаційні кампанії;

- » батьківська школа;
- » служба Men's SOS (термінова допомога чоловікам у кризових ситуаціях).

Індивідуальна робота з чоловіками базується на методиках, розроблених та перевірених на багаторічному досвіді роботи аналогічних Чоловічих центрів Швеції з урахуванням власного досвіду та українського менталітету.

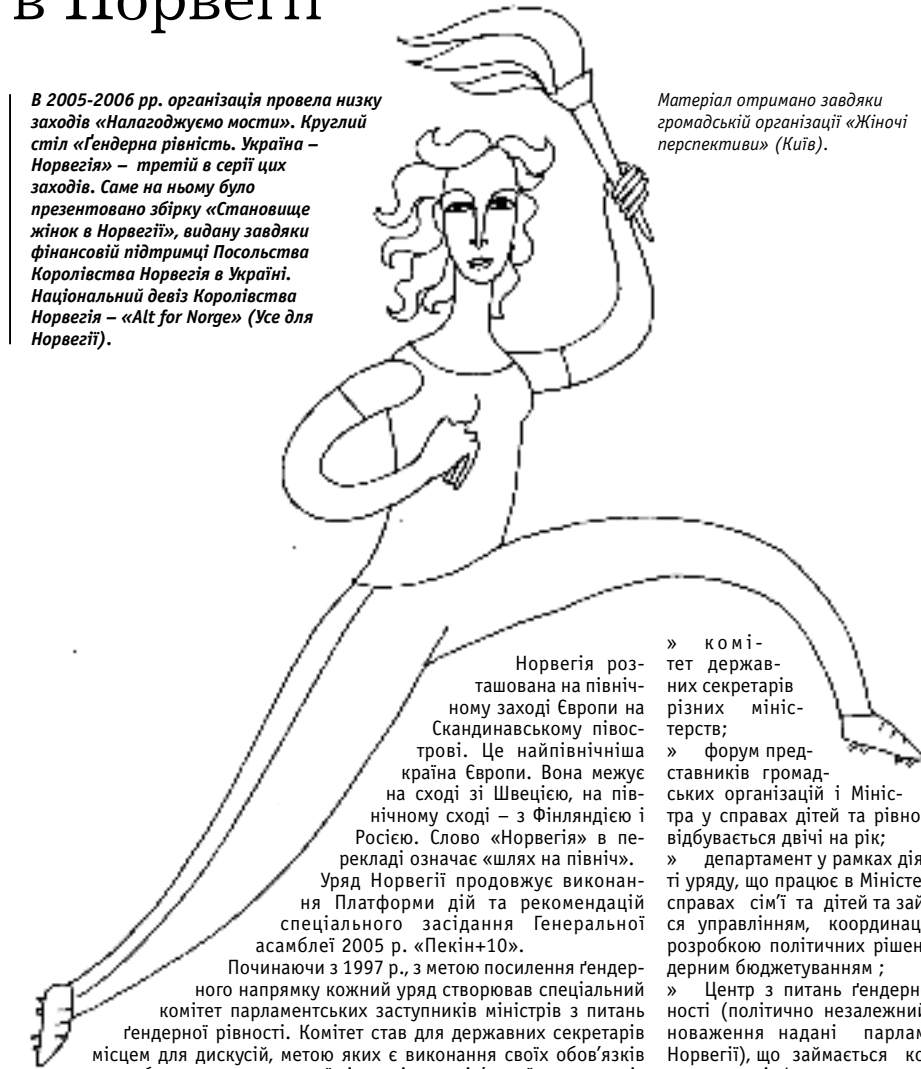
З 2004 року почали працювати Тато-школи. Всі заняття проходять цікаво, кількість слухачів збільшується. Основними трьома напрямками роботи кожної Тато-школи є медичний (період до пологів, під час пологів, після пологів), гендерний та юридично-правовий. Одним із основних компонентів в проекті «ОЛЕГ» є міжнародне співробітництво. Чоловіки, які працюють в проекті, добре розуміють, що проблеми чоловічої кризи, проблеми насильства в сім'ї і суспільстві, проблеми здоров'я чоловіків не є суто українськими. Так само чоловіки інших країн мають схоже становище і намагаються його змінити. Так само, як і ми в Україні, зарубіжні колеги йдуть по шляху встановлення справжніх партнерських відносин з жінками в різних сферах, прагнуть досягнути плідного співробітництва. Крім того, всі учасники проекту «ОЛЕГ» є дуже допитливими людьми, які завжди із задоволенням вивчають досвід інших. Також наша чоловіча команда звикла щедро ділитися своїм власним досвідом. А якщо до спільних цілей рухатись разом, тоді досягнути їх можна швидше.

У грудні 2004 року в м. Вільнюс (Литва) представники України, Швеції, Литви, Казахстану і Киргизстану провели установчі збори Міжнародної чоловічої мережі. Її назва «Євро-Азійська Гендерна Ліга «EAGLE». Ця мережа стала логічним продовженням співпраці чоловіків різних країн, які мають на меті боротись проти дискримінації, насильства проти жінок і дітей, торгівлі людьми. Ми хочемо спільно використовувати наш досвід і «ноу-хау» роботи і розвитку НДО, проводити спільні заходи, обмінюватись методиками і статистикою. У планах роботи Мережі – видання вісника, щорічні координаційні зустрічі в одній із країн-членів, підтримка Інтернет-сайту і т.д. Крім вказаних країн, до нас в найближчий час планують приєднатися ще ряд країн. Нашим досвідом цікавляться Грузія, Молдова, Росія, Білорусь, країни Балтії. Наша мережа не є закритою. Ми відкриті для всіх.

Становище жінок в Норвегії

В 2005-2006 рр. організація провела низку заходів «Налагоджуємо мости». Круглий стіл «Гендерна рівність. Україна – Норвегія» – третій в серії цих заходів. Саме на ньому було презентовано збірку «Становище жінок в Норвегії», видану завдяки фінансовій підтримці Посольства Королівства Норвегія в Україні. Національний девіз Королівства Норвегія – «Alt for Norge» (Усе для Норвегії).

Матеріал отримано завдяки громадській організації «Жіночі перспективи» (Київ).

Норвегія розташована на північному заході Європи на Скандинавському півострові. Це найпівнічніша країна Європи. Вона межує на сході зі Швецією, на північному сході – з Фінляндією і Росією. Слово «Норвегія» в перекладі означає «шлях на північ».

Уряд Норвегії продовжує виконання Платформи дій та рекомендацій спеціального засідання Генеральної асамблеї 2005 р. «Пекін+10».

Починаючи з 1997 р., з метою посилення гендерного напрямку кожний уряд створював спеціальний комітет парламентських заступників міністрів з питань гендерної рівності. Комітет став для державних секретарів місцем для дискусій, метою яких є виконання своїх обов'язків щодо забезпечення гендерної рівності як невід'ємної частини всіх сфер життя. Метою всіх нововведень було: закріпити гендерний напрям у діяльності уряду та підкреслити важливість гендерних питань.

Норвегії вдалося привернути увагу до необхідності забезпечення гендерної рівності, тому сьогодні ця країна вважається «раєм для жінок». Сьогодні національний механізм для просування гендерної рівності в Норвегії є таким:

- » парламентський комітет з питань культури, сім'ї та гендерної рівності;
- » комітет державних секретарів різних міністерств;
- » форум представників громадських організацій і Міністра у справах дітей та рівності, що відбувається двічі на рік;
- » департамент у рамках діяльності уряду, що працює в Міністерстві у справах сім'ї та дітей та займається управлінням, координацією та розробкою політичних рішень, гендерним бюджетуванням;
- » Центр з питань гендерної рівності (політично незалежний, повноваження надані парламентом Норвегії), що займається консультуванням, інформуванням, моніторингом та розробкою інноваційних рішень;
- » Омбудсмен з питань гендерної рівності (політично незалежний), який займається моніторингом впровадження Закону про гендерну рівність.

З 1 січня 2006 року Центр з питань гендерної рівності та Омбудсмен з питань гендерної рівності були об'єднані в єдиний інститут – інститут Омбудсмена з гендерних та дискримінаційних питань.

На місцевому рівні цей механізм виглядає так:

Урядове міністерство, що відповідає за питання гендерної рівності, – це Міністерство у справах дітей та рівності (раніше Міністерство у справах сім'ї та дітей).

Омбудсмен з гендерних та дискримінаційних питань та Апеляційна комісія з питань гендерної рівності відповідальні за впровадження Закону про гендерну рівність. Кількість звернень, що надходять до Омбудсмена, постійно зростає. Омбудсмен може критикувати уряд та парламент. Омбудсмен працює не лише зі скаргами, а надає по телефону детальне юридичне консультування. Звертаються в основному жінки, але 30% звернень було від чоловіків, інші – від організацій. Звернення в основному стосуються умов праці, питань найму, дискримінаційних об'яв про вакансії, рівної зарплатні. В 2006 році зростає кількість звернень щодо вагітності та відпустки по догляду за дитиною.

Робота Омбудсмена включає наступні завдання:

Омбудсмен може звернутися до роботодавця у кожному конкретному випадку зі законною вимогою щодо надання потрібної інформації для розгляду скарги. Після розгляду скарги Омбудсмен може прийняти рішення-рекомендацію. Для організацій не є обов'язковим виконання цієї рекомендації. Якщо організація не виконала її, спір може бути перенесений до Апеляційної комісії. Хоча статистика свідчить, що лише незначна частина всіх скарг пере-

носиться до Комісії. Це означає, що більшість рішень стосовно гендерної дискримінації, прийнятих Омбудсменом, виконуються.

Якщо підприємство ігнорує рішення Омбудсмена, це означає порушення їхнього кодексу поведінки. Омбудсмен може втрутитися в діяльність державних інституцій з метою забезпечення їх діяльності згідно із Законом. Якщо рішення не виконується, роботодавець або Омбудсмен має право звернутися в Апеляційну Комісію.

Комісія – це спеціальна інституція, яка виносить рішення з приводу скарг стосовно рішень Омбудсмена або щодо справ, запропонованих Омбудсменом для розгляду. Комісія може винести рішення, що будь-яка діяльність, яка суперечить Закону про гендерну рівність, має бути призупинена. Комісія може присудити відшкодування збитків або іншу фінансову компенсацію у випадках порушення закону.

Офіс Омбудсмена повинен бути повністю доступний населенню, тому його послуги безкоштовні. Скарги, подані до Омбудсмена, можуть бути написані групою осіб, профспілками або організацією роботодавців, а також іншими членами та групами суспільства.

Становище жінок у Норвегії

Жінки становлять 50,4% населення Норвегії.

В Європейському товаристві Норвегія вважається країною з дуже розвинутою гендерною рівністю та за даними ЮНІФЕМ це одне з «найбільш дружніх до жінок суспільств».

Працюючих жінок в країні – 69%. Участь жінок на ринку праці збільшилася

» В Європейському товаристві Норвегія вважається країною з дуже розвинутою гендерною рівністю та за даними ЮНІФЕМ це одне з «найбільш дружніх до жінок суспільств»

ся з 45% в 1972 р. до 69% у 2002 р. Жінки працюють здебільшого в державному секторі, у сфері охорони здоров'я та соціальної роботи. Вони в більшості працюють неповний робочий день, тому що Норвегія має гарні програми для того, щоб залишатися вдома. Пенсійний вік у Норвегії для жінок – 67 років. Жінки дуже активні, приблизно 42% жінок є членами профспілок.

Жінки сильні і в політиці. Протягом останніх десятиліть вони складали в Стортингу майже 40%. У 2004 р. 37% парламентаріїв були жінки. В уряді рівень жінок є вищим. Сьогодні 9 з 19 міністрів – жінки.

Щодо участі жінок у політичному житті, то протягом 70-х років вони стали важливою групою в обраних органах влади, що стало наслідком використання квот політичними партіями. Головне правило щодо партійних списків – це те, щоб рівень представленості жінок становив мінімум 40% в передиборчих списках. Представництво жінок у Стортингу вище, ніж у муніципальних органах влади.

У 1987 році частка жінок в муніципальних радах складала 31%, протягом 20 років вона збільшилася до 35% – найвищого показника за всі роки.

У Норвегії проходять пропорційні вибори на національному та регіональному рівнях, але тільки політичні партії вирішують, хто буде працювати в комітетах.

Низькою є політична активність молоді, як жінок, так і чоловіків. Щоб цього уникнути, напередодні виборів політики відвідують коледжі, щоб нагадати молоді про важливість виборів. Хоча три четверті керівних посад у муніципалітетах та областях займають чоловіки і майже 90% муніципалітетів та областей мають чоловіків на посаді керівника, у муніципалітетах сформовані комісії, які мають гендерних консультантів і повинні звітувати про свою діяльність.

Дискримінація, яка існує сьогодні в Норвегії по відношенню до жінок, – це здебільшого нерівність у прийнятті економічних рішень, насильство над жінками, проституція та порушення прав жінок-іммігрантів. У 2002 р. лише 6,6% жінок були членами правлінь компаній. Уряд здійснює певні кроки для збільшення представництва жінок. Серед них постанова уряду, яка вимагає від обох статей по меншій мірі представництва 40% у правлінні як комерційних, так і державних структур.

Норвегія зробила дуже багато у справі поліпшення умов для родин з дітьми. Схеми Норвегії щодо відпустки по догляду за дітьми та дитячі садки вважаються одними з найкращих у світі. На початку 90-х років 1/3 дітей віком від 1 до 5 років відвідували дитсадки, у 2000 р. – вже 2/3.

Кількість дитсадків збільшується. У 2003 р. бюджетні асигнування на систему дитсадків за прийнятими цінами зросли на 30%. Свобода вибору є важливою частиною норвезької сімейної політики. Норвезькі мами очолюють міжнародний список щодо зайнятості на ринку праці.

Усі діти розпочинають обов'язкову шкільну підготовку в 6 років, та багато відвідують групу продовженого дня після школи. Муніципалітети зобов'язані забезпечити групами продовженого дня всіх дітей до 11 років.

Сьогодні Норвегія стурбована впливом сфери розваг, телебачення та Інтернету, а також маркетингу на сприйняття гендерної політики. Що ж стосується обов'язкового навчального плану для шкіл, коледжів та університетів, то кожен коледж та університет сам обирає навчальні дисципліни, але кожен з них має дисципліну стосовно Закону про гендерну рівність. Змінений Закон вимагає щорічної звітності про виконання навчальних планів.

Насильство над жінками в суспільстві вже стало індикатором того, як воно просувається на шляху до гендерної рівності. Той факт, що 29% жінок, які залишаються в притулках для жінок, отримують державну допомогу або безробітні, свідчить про те, що існує зв'язок між доходом жінки та її уразливістю до насильства та зловживань.

Розвиток механізмів запобігання насильству над жінками, забезпечення послугами, притулками та кризовими центрами є одним з головних завдань уряду.

У 1994 р. були прийняті зміни до Постанови щодо кримінальної процедури, які змінювали статус жертв насильства та сексуальних домагань. Жертви мають право на безкоштовну юридичну допомогу. Також був реалізований новий проект «Запобігання насильству», що забезпечує швидку реакцію поліції, курси в поліцейській академії щодо розслідувань сексуальних зловживань проти дітей, центр для чоловіків, у яких проблеми з насильством та агресією, – «Альтернатива Насильству».

Сьогодні в Норвегії зосереджено увагу на ролі чоловіків. Норвегія працює над офіційним документом щодо сімейної політики. У Норвегії 3 чоловічі організації мають фінансову підтримку від уряду. З метою допомоги поліції в її зусиллях протистояти домашньому насильству було введено з липня 2002 р. посаду координатора з питань домашнього насильства. Координатори пройшли спеціальні тренінги, також був розроблений посібник (адаптований до конкретної місцевості) для використання в роботі. Компетентний центр для допомоги жертвам насильства за державної підтримки був заснований у 1996 р. Його завдання – розповсюджувати інформацію з питань насильства серед професіоналів, надавати освіту та зміцнювати знання в цій сфері. 3 січня 2004 р. центр став частиною нового Національного Центру знань з питань насильства та травматичного стресу.

На політичному розпорядку денному також вирішення питань щодо приму-

сових одружень та генітального каліцтва. Норвегія намагається призупинити та зменшити цю практику. У цьому урядові допомагають неурядові організації та спільноти, що представляють ті культури, де практикуються подібні речі.

Рівні можливості в економіці

Парламент прийняв закон щодо гендерного балансу на підприємствах, що вимагає збільшити кількість жінок у правліннях до 40% до 2008 р. Приблизно 600 компаній підпадають під сферу впливу цього закону. Гендерна квота буде введена в державних та приватних компаніях. Норвегія вже має позитивний досвід. Перше таке правило було введено в дію з 1 січня 2004 р. в державних компаніях. Сьогодні представництво жінок саме в них перевищує 40%. Один з механізмів – це доступна база

даних жінок-фахівців. Є думки, що Норвегія закріє ті компанії, які відмовляються обирати 40% жінок у свої правління до 2008 р. Багато компаній уже заявили про цю схему як про найбільш жорстоку в світі мету з корпоративного досягнення гендерної рівності. Вони пояснюють це тим, що їм доведеться наймати некаваліфікованих жінок, щоб заповнити квоти. Але треба зауважити, що 65% студентів в Норвегії – це жінки.

У 2002 р. частка жінок топ-менеджерів складала 18%. Серед менеджерів середньої ланки жінки становили 27%. Серед керівників корпорацій з більш ніж 10 працівниками чоловіки складали 90%. У 2003 р. частка жінок у правліннях директорів комерційних структур складала 10%.

У 1998 р. науковий комітет був призначений урядом з метою дослідити розвиток влади та демократії в країні. В одному із своїх звітів від 2003 р. вони досліджували кількість людей, що займали керівні посади в державному та комерційному секторах. Дослідження показало, що чоловіки займають 84% всіх керівних посад у Норвегії. Щодо армії, то до недавнього часу нею керували тільки чоловіки, але сьогодні Міністр оборони – це жінка. У промисловості – 96% чоловіків у керівництві. У церкві – 93% чоловіків, у поліції – 93%, у ЗМІ – 84%. Найкрасомовнішим фактом стосовно представленості жінок у політичній сфері є такий результат: 63% чоловіків займають керівні посади. Жінки здебільшого працюють неповний робочий день, це впливає на їхню зарплатню та їхні можливості щодо кар'єрного росту. Тому урядова комісія мала дослідити й оцінити роботу неповного дня, її масштаб та внести пропозиції щодо зменшення практики неповного робочого дня. У 2003 р. 43% економічно активних жінок працювали неповний робочий день проти 12% чоловіків. Неповний робочий день збільшує економічну залежність жінок від чоловіків, її економічна незалежність є головною умовою реальної рівності.

Дуже помітна в суспільстві дискримінація жінок-іммігрантів, які відчувають дискримінацію двічі – як жінки і як іммігранти.

Різниця в зарплатні чоловіків та жінок протягом останніх 10 років є практично стабільною, вона складає

16% різниці в погодинній оплаті жінок та чоловіків. У сфері, де домінують жінки, зарплатня нижча, ніж у «чоловічій». Тому жінки мають меншу від чоловіків пенсію.

У Норвегії зарплатня регулюється згодою між асоціаціями роботодавців та робітників. Тому пункт про рівну зарплатню Закону про гендерну рівність має незначний вплив на досягнення рівної платні, що підтверджується скаргами, які отримує Омбудсмен з гендерної рівності. Хоча тема рівної платні була узгоджена в деяких угодах, що зменшило різницю в зарплатні чоловіків і жінок. Щодо жіночого підприємництва, то Норвегія посідає 16 місце з 29 обраних у рейтингу Всесвітнього моніторингу підприємництва, це єдина скандинавська країна в цьому рейтингу. Тільки кожне п'яте підприємство започатковується жінкою. Жодна партія в Стортингу не має стратегії щодо інновацій, економічного розвитку та ролі жінок, як і країна в цілому.

Прибутки жінок і чоловіків, що займаються підприємництвом, різні. У 2002 р. середній прибуток жінки становив 195,600 норвезьких крон, а у чоловіків – 289 000. У 2002 р. Закон про гендерну рівність було змінено. Якщо раніше з 1978 р. Закон вимагав від державних інституцій просувати гендерну рівність у всіх секторах суспільства, то змінений Закон вимагає цього вже і від приватного сектору. Відповідно до Закону роботодавці й робітники не просто повинні уникати дискримінації, а активно реалізовувати конкретні кроки для просування гендерної рівності. Інституції державного та приватного секторів повинні щорічно звітувати про ситуацію, пов'язану з гендерною рівністю у своїх організаціях.

» Громадянське суспільство – це важливий партнер для просування гендерної рівності

Співпраця державного та громадського секторів в інтересах жінок

Громадянське суспільство – це важливий партнер для просування гендерної рівності. «Парасолькова» організація ФОКУС (FOKUS) має фінансову підтримку від Міністерства закордонних справ.

ФОКУС координує діяльність НУО в питаннях розвитку стосовно жінок. Міністерство у справах дітей та рівності також співпрацює із цією організацією. Щорічна важлива конференція з метою моніторингу виконання Пекинської платформи дій організовується норвезьким урядом разом з ФОКУСом та Центром з питань гендерної рівності.

Важливим є співробітництво з громадянським суспільством і у справі боротьби з домашнім насильством. Існування 51 притулку фінансується державою. Держава співпрацює з двома організаціями – «Альтернатива насильству» (психологічне лікування правопорушників у сім'ї, здебільшого це чоловіки), що фінансується державними установами охорони здоров'я та Центром для чоловіків, що опинилися в кризових ситуаціях: РЕФОРМА (REFORM), що фінансується Міністерством у справах дітей та рівності.

Два «феміністичні університети» (приватні центри освіти і тренінгів) є важливими партнерами, як і регіональний гендерний ресурсний центр «Fredrikkes Hage». Ці організації надають тренінги з управління та розвитку мережі для жінок, підтримку жінок-підприємців, консультування й розвиток діяльності у гендерному напрямку.

НИКК – Північний Інститут для досліджень з питань гендеру та жінок з міждисциплінарною установою, що фінансується Північною радою міністрів. Мета Інституту – просувати, ініціювати, координувати й інформувати про дослідження з питань гендеру та жінок як у межах, так і за межами північних країн (Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія, Швеція).

НИКК забезпечує загальну платформу для співпраці з суміжними областями Естонії, Латвії, Литви, північно-західною Росією, Європою, іншими частинами світу.

Из выступления КАЙИ Селмаас Торсен, представительницы Посольства Норвегии в Украине на круглом столе «Гендерное равенство. Украина – Норвегия»

«Гендерное равенство часто воспринимается как борьба женщин за равные права и равные возможности. Мы в Норвегии прошли долгий путь к равенству мужчин и женщин и поняли, что гендерное равенство невозможно без учета прав и обязанностей мужчин.

В своем выступлении на Европейской конференции министр Карита Беккемелем подчеркнула: «Нет настоящего гендерного равенства без участия мужчин». Сегодня я хочу остановиться на таких вопросах, как участие мужчин в ведении домашнего хозяйства, участие мужчин в уходе за ребенком и отцовская опека в случае разрыва отношений между родителями.

Гендерное равенство в доме

Гендерное равенство в выполнении домашней работы – это важнейшее условие реального гендерного равенства. Увеличение степени участия мужчин в этой сфере, а также в уходе за детьми является важной политической задачей.

» Гендерное равенство в выполнении домашней работы – это важнейшее условие реального гендерного равенства

В 2005 году норвежские мужчины в среднем посвящали домашней работе 2 часа 41 минуту, а женщины – 3 часа 56 минут в день. Очень многое изменилось за последние 30 лет. В 1971 году участие мужчин в ведении домашнего хозяйства составило всего лишь 15% от участия в этой работе женщин. В 2000 году эта цифра составила 43%. Увеличение степени участия мужчин вовсе не означает, что у женщины уменьшилась нагрузка и они стали выполнять меньше домашней работы. В сравнении с другими странами Европы норвежцы вообще меньше затрачивают времени на ведение домашнего хозяйства.

Но если посмотреть на ту работу, которую выполняют мужчины и женщины в доме, можно увидеть, что здесь абсолютно традиционное разделение ролей. Женщины тратят больше времени на приготовление пищи и уборку. Мужчины занимаются содержанием и ремонтом дома. Это традиционное разделение ролей показывает, что нужен еще очень долгий путь к истинному гендерному равенству. Мужчинам нужно участвовать больше в ведении домашнего хозяйства. Но очень важно, чтобы женщины допустили их в эту сферу.

Признание важности вовлечения мужчины в домашнюю сферу, того, что мужчина может и должен играть большую роль в этой сфере, является основани-

ем для установления подлинного гендерного равенства.

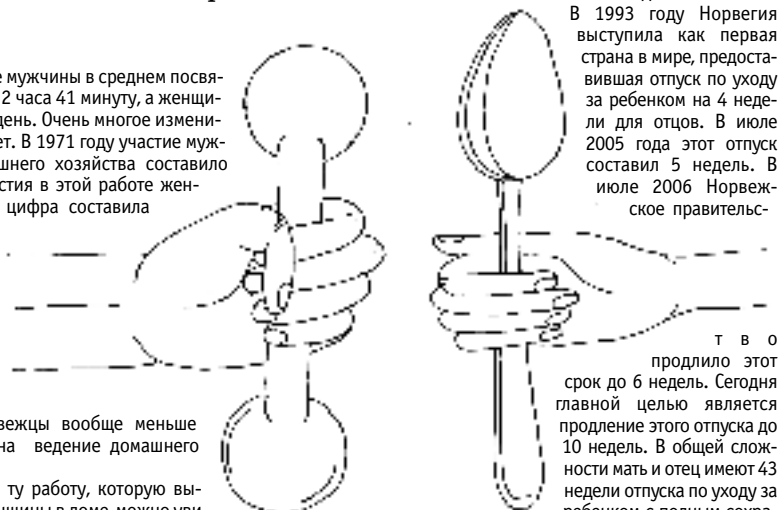
Участие мужчин в воспитании детей

Один 29-летний норвежский мужчина сказал: «Гендерное равенство для мужчин очень важно. Мы, мужчины, хотим проводить больше времени со своими детьми, мы хотим заботиться о них и в случае разрыва отношений мы хотим иметь возможность опеки над нашими детьми на равных». Главный сдвиг в отношении мужчин к семейной жизни проявился в изменении роли отца. Многие мужчины стали использовать возможность отпуска по уходу за ребенком и подтверждают, что они хотят проводить больше времени со своими детьми.

В 1993 году Норвегия выступила как первая страна в мире, предоставившая отпуск по уходу за ребенком на 4 недели для отцов. В июле 2005 года этот отпуск составил 5 недель. В июле 2006 Норвежское правитель-

ство продлило этот срок до 6 недель. Сегодня главной целью является продление этого отпуска до 10 недель. В общей сложности мать и отец имеют 43 недели отпуска по уходу за ребенком с полным сохранением или 53 недели с сохранением 80% заработной платы.

Если отец не использует предоставляемые ему 5 недель отпуска, они не могут быть добавлены к отпуску, предоставляемому матери. Главной целью при этом является укрепление связи отца с ребенком и установление гендерного равенства между матерью и отцом.

В 2004 году 70% мужчин воспользовались отпуском по уходу за ребенком длительностью 4 недели и только 16% имели более долгий отпуск. Число мужчин, использующих такой отпуск, не сильно увеличивается в последнее время. Это свидетельствует о том, что установилась норма – 5 недель отпуска для отцов, и что женщины используют время декретного отпуска. Существует общее мнение, что женщины не хотят отдавать время своего декретного отпуска, даже если мужчины хотят продлить свой. В то же время работодатели склонны ожидать, что мужчины не будут продлевать отпуск.

Очень важно, чтобы работодатели создавали мужчинам условия для семейной жизни, потому как ожидания общества в целом от участия мужчин в семейной жизни возрастают. Норвежское представительство компании «Майкрософт» создает условия для того, чтобы мужчины могли использовать свои права на отпуск по уходу за ребенком. Часто это более чем 5 положенных недель. В компании работает более 70% мужчин, и она рассматривает такие отпуска как

» Если гендерное равенство является целью, то очень важно, чтобы представители обоих полов – женщины и мужчины – имели равные права и возможности

инвестиционную программу. Понимая, что для мужчины очень важно принимать участие в семейной жизни и особенно в первые месяцы жизни их детей, руководство компании предоставляет мужчинам 6-месячный отпуск по уходу за ребенком с полной оплатой и 2 недели с полной оплатой сразу после рождения ребенка.

Это эффективная политика помогает установлению гендерного равенства.

Опека над ребенком в случае разрыва отношений

В случае разрыва отношений между матерью и отцом ребенка оба родителя должны иметь возможность продолжать отношения с их детьми на равных условиях. Еще недавно вне брака рождалось много детей, но за последние 10 лет это число значительно возросло. Сегодня в Норвегии вне брака рождается более 50% детей. Это связано с тем, что увеличивается количество людей, живущих в гражданском браке.

Если у пары, не зарегистрировавшей официально свои отношения, есть ребенок, то мать автоматически имеет преимущественные права на опеку над ним. У отца законных прав нет. Проблема заключается в том, что родители, не зная об этом, не предпринимали заранее необходимых мер, когда начинали совместную жизнь без регистрации.

Ранее пары, не состоящие в законном браке, должны были оформить свои отношения в государственном регистрационном органе, и если у них рождался ребенок, они должны были заявить об этом, чтобы подтвердить свои совместные родительские права. Но если пара этого не делала, в случае рождения ребенка мать автоматически получала родительские права, а отец нет.

С 1 января 2006 года в связи с изменением этого закона пары, живущие в гражданском браке, автоматически получают равные родительские права, не заявляя официально о появлении ребенка. Они обладают такими же правами, как и официально зарегистрированные пары.

Гендерное равенство начинается в доме

Если гендерное равенство является целью, то очень важно, чтобы представители обоих полов – женщины и мужчины – имели равные права и возможности. А это подразумевает и участие в ведении домашнего хозяйства, и возможность пользоваться отпуском по уходу за ребенком, и возможность принимать участие в уходе и воспитании детей».

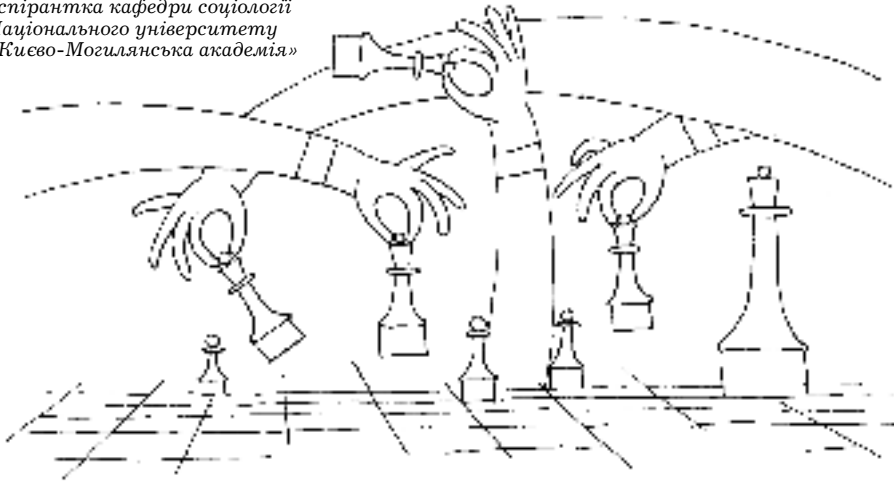
В Испании покончено с дискриминацией женщин

По материалам Vz.ru

Совет министров Испании одобрил 23 июня 2006 г. проект так называемого «Закона о равноправии полов», который уравнивает в правах мужчин и женщин. «Цель закона – покончить с дискриминацией и предоставить испанским женщинам одинаковые права с мужчинами в политической, экономической и социальной сфере», – говорится в официальном сообщении испанского правительства. В соответствии с новым законом «котные все политические партии страны обязаны включать в свои избирательные списки на выборах любого уровня от 40 до 60% женщин». Закон предусматривает, что в «ближайшие четыре года административные советы предприятий и учреждений, как государственных, так и частных, будут состоять наполовину из женщин». За невыполнение этого положения руководителей ждут «строгие санкции». Предусматривается, что отцы семейств отныне могут требовать восьмидневный оплачиваемый отпуск в связи с рождением ребенка, а затем брать больничный по уходу за больным ребенком вместо работающей жены. Закон снимает все ограничения на доступ женщин к различным сферам деятельности, в том числе на службу в Вооруженных Силах, полиции и жандармерии. Он предусматривает суровые меры, вплоть до тюремного заключения, за сексуальные домогательства к женщинам на работе. Тюремные сроки предусмотрены и для виновников так называемого «семейного насилия», то есть для мужчин, избивающих своих жен. Матери, имеющие детей в возрасте до 12 лет, смогут отныне трудиться на предприятиях по особому сокращенному графику. Женщины, желающие заниматься бизнесом, смогут без труда получить банковский кредит.

Жінки Фінляндії: шлях до ґендерної рівності

ТАМАРА Марценюк
аспірантка кафедри соціології
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

25 травня 2006 р. в стінах Національного університету «Києво-Могилянська академія» відбувся семінар «Жінки у Фінляндії: шлях з 1906 року до тепер», приурочений до 100-річчя надання фінським жінкам виборчого права. Семінар вступною промовою про сучасну ґендерну ситуацію у політичній сфері в Україні відкрила пані Світлана Оксамитна, керівниця кафедри соціології НаУКМА. Далі з лекцією виступила пані Аура Корппі-Томмола (Aura Korppi-Tommola), (PhD, виконавчий директор Федерації Фінських Наукових Товариств), розповівши про шлях фінських жінок до участі в суспільному житті країни та сучасну ґендерну ситуацію у Фінляндії. Ця стаття написана на основі лекції Аури Корппі-Томмоли, а також спілкування з послом Фінляндії в Україні пані Лаурою Рейнілею (Laura Reini-la) та пані Ханні Хиверінен (Hanni Huuvinen), керівницею відділу преси і культури посольства Фінляндії, які також були присутні на даному заході. Північні країни Європи (Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія, Швеція) відомі успішними жінками у політичній сфері, суспільним добробутом та ґендерною рівністю. Великий відсоток жінок у політиці, висока участь на ринку праці, розвинута соціальна сфера викликають чималу увагу з боку світової спільноти. Серед п'яти Північних країн Фінляндія вирізняється цифрою 10%. Перші вибори до фінського парламенту – і одразу ж такий успіх. Що цьому сприяло? Яким шляхом надалі йшла ця країна, аби крок за кроком наблизитися до ґендерної рівності? Чи у 21 столітті Фінляндія має на порядку денному актуальні ґендерні питання? Історична подія 1906 року мала низку суспільних передумов. Ще в 1884 році розпочався жіночий рух за емансипацію, який об'єднав активних фінських жінок. Варто зазначити, що фінські жінки були досить освіченими та важко працювали нарівні зі своїми чоловіками. Фінляндія того часу – аграрна країна з маленькими фермами, які потребували копії праці обох членів подружжя. Тому фінська родина має доволі довгі традиції партнерських відносин в родині. Щодо неодружених жінок, то вони були незалежними та самі собі заробляли на прожиття.

Модернізація парламенту у 1906 році була радикальною не лише для жінок, але й для чоловіків. Адже раніше лише 15% населення країни мали право голосу. Тобто фінські чоловіки отримали право голосу доволі пізно. Назрів гарний момент досягнути змін для обох статей одночасно. Перші вибори у 1907 році показали, що з 200 членів парламенту 19 були жінки. Цією цифрою – 10% – Фінляндія увійшла в історію як країна-лідер у Європі за кількістю жінок у парламенті на перших виборах. Протягом 1907-1945 років спостерігався доволі повільний прогрес. Кількість жінок становила 11-25 з мінімумом у 1930 році – 6%. Однак вже до цього часу жіночий рух за емансипацію, який розпочався ще у 19 ст., більш-менш досягнув своєї мети. Жінки отримали право на освіту, право власності та вільного розпорядження своєю власністю і заробітками. Жінки становили 30% робочої сили Фінляндії. Після другої світової війни кількість жінок у фінському парламенті зросла. Так, у 1954 році було 15% жінок, а у 1970 вже 22% жінок у Парламенті. Жінки стали більш видимими у громадських структурах та організаціях. Із середини

1950-их років по кілька жінок були в Кабінеті (головний виконавчий орган). Жінки-політики активно брали участь у побудові суспільства загального добробуту із соціальним забезпеченням, довгими відпустками по догляду за дитиною, лікарнями для матерів і дітей, дитячими садочками тощо. З 1980 року кількість жінок у парламенті зростає і досягає піку у 1991 році – 39%. Жінки можуть очолювати будь-який парламентський комітет. Принаймні по разі головою усіх міністерств були жінки. У 1994-2003 роках спікером парламенту була жінка. Жінка-прем'єр міністр та жінка-президент.

Що сприяє тому, що за жінок голосують у Фінляндії? Звісно, в першу чергу можна закинути на так звану «жіночу солідарність»: жінки голосують за жінок, бо хто ж ще за них проголо-

можливість народжувати дітей – соціальна підтримка з боку держави (зокрема, дитячі садочки) та упевненість у тому, що після відпустки по догляду за дитиною фінські жінки зможуть бути конкурентоспроможними на ринку праці. Загалом демографічна ситуація в країні непогана: фінська родина в середньому має 1.8 дитини. Окрім того, фінські чоловіки допомагають дружинам займатися домашніми справами та доглядати дітей. Так, до 20% фінських чоловіків беруть відпустку по догляду за дитиною. Серед інших реформ: ґендерні квоти (40%), введені на початку 90-их років для політичних структур локального і державного рівня, можливість для жінок ставати священиками Лютеранської церкви, волонтерська військова служба для жінок, можливість для жінок після одруження залишити своє дівоче прізвище.

Наразі у фінському парламенті (2003) 38% жінок. Одразу ж виникає запитання: чому менше, ніж у 1991 році? Пані Аура Корппі-Томмола пояснює це тим, що частина фінських жінок пішла у Європейський Парламент. В принципі, сучасні ґендерні проблеми у Фінляндії є доволі типовими для інших північних країн – насилля проти жінок (зокрема, домашнє насилля), поєднання для жінок роботи та догляду за дитиною, жінки у великому бізнесі.

Ґендерна рівність є невід'ємною частиною прав людини. Тому очевидно, що вона не може не брати до уваги «чоловічий» аспект. Як приклад, пенсійний

вік у Фінляндії однаковий як для жінок, так і для чоловіків і дорівнює 65 років. Наразі актуальною проблемою стосовно чоловіків є питання – яким чином спонукати фінських чоловіків здобувати вищу освіту? Адже в освітніх закладах серед учнів 70% дівчат, а серед студентів – більше 50% жінок.

З початку 1990-х років проституція за-лишається питанням, яке потребує вирішення. Чи варто це явище легалізувати? Або, навпаки, запозичити досвід Швеції, де кримінальною відповідальність несе покупець даних послуг?

«Скляна стеля» у бізнесі, сегрегація ринку праці на «жіночу» та «чоловічу» сфери, догляд за дітьми молодшого шкільного віку, які багато годин після навчання проводять на самоті – це ще декілька прикладів ґендерних питань, які потребують вирішення. Можливо, саме тому жіночі організації Фінляндії не задовольняє цифра у 38%, вони хотіли б бачити співвідношення 50/50. Пані Аура Корппі-Томмола згадала також кілька відомих жінок Фінляндії минулого і цього століття. Мііна Сіланпаа (Miina Sillanpää), яка входила до перших 19 жінок у парламенті, була першою жінкою-членом Кабінету. Елізабет Рен (Elisabeth Rehn) – перша у світі жінка, яка стала Міністром оборони, а Ріітта Уосукайнен (Riitta Uuskaïnen) – перша жінка-спікер фінського парламенту (1994-2003). Тар'я Халонен (Tarja Halonen) – перша жінка-президент в історії Фінляндії (2000). У 2006 році вона була переобрана на другий строк. Послинь-жінок у різні країни світу у Фінляндії стільки, що наразі їх важко порахувати по пальцях, як відмітила пані Лаура Рейніля.

Таким чином, Фінляндія пройшла довгий шлях, аби у суспільстві обидві статі почувалися комфортно та захищено. Як для України висновки ми можемо зробити на тлі сучасної ситуації? В українському парламенті наразі 8,2% жінок.

Невже наша держава відстає від Фінляндії на 100 років? Що варто робити, аби швидше подолати такий чималий розрив? Ввести ґендерні квоти, аби залучити українських жінок до політичного життя країни? Надати можливість поєднати родинне життя та кар'єру шляхом соціальних реформ у сфері догляду за дітьми? Більшою мірою залучити українських татусів до родинних справ? Роз'яснити українському суспільству, що таке жіночий (феміністичний) рух і з чим його ідять? Гадаю, з останнього питання варто, в першу чергу, розпочинати. Адже про яку ґендерну рівність у суспільстві можна говорити, коли проблеми як такої просто не існує, ні в політичному, ні в громадському дискурсі.

»
Насамперед жінки звертають увагу на соціальні питання, активно провадять реформи, розбудовують суспільство загального добробуту

сує. Але, з іншого боку, насамперед жінки звертають увагу на соціальні питання, активно провадять реформи, розбудовують суспільство загального добробуту.

Протягом останнього часу прийнято нове законодавство для жінок. По-перше, воно надає змогу жінкам поєднувати домашню та робочу сфери життя. Якщо прослідкувати історичний аспект входження фінських жінок на ринок праці, то можна помітити, що воно відбувалося протягом усього минулого століття. На початку 20 століття неодружені жінки працювали та самі себе забезпечували. Протягом міжвоєнних років майже 40% усього заробітку приносили жінки. У 50-их роках матері дітей шкільного віку ввійшли на ринок праці, а у 1960-их – навіть матері маленьких дітей. З 1970-их років приблизно 46-48% усього заробітку належало жінкам і 78% дорослих жінок працювали. Ці зміни відбулися завдяки довгим відпусткам по догляду за дитиною та системі громадського догляду за дітьми.

Пані Аура вважає, що дві речі сприяють тому, що жінки мають бажання та

Стандарти соціальних послуг та прозорість – практичні інструменти в системі соціального захисту

Якими мають бути стандарти соціальних послуг? Що таке соціальна послуга? Як забезпечити прозорість витрачання бюджетних коштів у системі соціального захисту для своєї громади? Відповісти на всі ці питання можна, лише безпосередньо залучивши представників громадськості, громадські організації, – до такого висновку дійшли в Харкові, де напрацьований багатий досвід соціального партнерства.

ОЛЕНА Голікова спеціаліст з інформаційної роботи Фондації «Україна – США», соб. корр. муніципального бюлетеню «Партнери» і журналу «Аспекти самоврядування».

Харків є одним із перших міст в Україні, де почала діяти система соціального замовлення, яка працює у відповідності із Законом про соціальні послуги. Це означає, що міська рада закладає в бюджеті кошти для надання соціальних послуг. А через те, що власне міська рада не в змозі надавати послуги, які потрібні суспільству, то й замовляє їх третьому сектору – громадським організаціям. З 1999 року в рамках цієї системи за ініціативи Управління праці і соціального захисту населення Харківської міськради проводиться конкурс серед громадських організацій на надання бюджетного фінансування для найбільш соціально вагомих проєктів. Основою співробітництва в рамках конкурсу є укладання договорів між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями. За цей час було профінансовано понад 100 соціальних проєктів, що опікуються проблемами найуразливіших груп населення територіальної громади Харкова. Досить часто недержавні некомерційні організації здатні діяти більш успішно, ніж державні заклади. Вони є більш гнучкими та інноваційними у своїй діяльності й тому мають можливість надавати відповідні послуги ефективніше за державні структури. Здебільшого НГО пропонують найновіші економічні підходи до вирішення соціальних проблем. Економія коштів у таких організаціях досягається й завдяки залученню волонтерів. Усе це й забезпечує доцільність розвитку партнерських відносин між державою, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями на ринку соціальних послуг.

Конкурс соціальних проєктів відбувається в Харкові щорічно, й пріоритети

проєктів змінюються, залежно від нагальних потреб громади в соціальних послугах. Змінюється й склад переможців: він поновлюється десь на третину. «Приходять нові організації, деякі виходять на вищий рівень, дехто залишається в партнерстві з нами, – каже Тетяна Коханій, головний спеціаліст відділу місцевих програм Управління праці та соціального захисту населення Харківської міськради, – таким чином, у нас розвиваються зв'язки не тільки по вертикалі, а й по горизонталі, між громадськими організаціями. Але ми йдемо далі. Оскільки держава вимагає стандарти соціальних послуг, то ми мусимо виходити на певний рівень якості їх надання». Сьогодні в Україні склалася така ситуація, що для повноцінної реалізації Закону про соціальні послуги, який діє вже три роки, необхідна розробка стан-

дартів соціальних послуг. Стандарт включає в себе декілька аспектів: власне механізм надання тієї чи іншої послуги, мета, якої мусить досягнути послуга, і якісь проміжні рамки – інформаційний блок, взаємодія з іншими структурами, органами влади, закладами тощо. І так по кожній соціальній послугі. Але ця величезна робота зовсім не відпрацьована, що викликає багато питань як з боку органів влади, так і з боку громадських організацій. Думка одних та других зводиться до того, що ініціювання стандартів треба починати знизу і ні в якому разі не спускати згори. Це, за словами багатьох представників харківських НГО, підтверджують і європейські колеги, які мали досвід роботи зі стандартами, розробленими міністерствами, працівники яких не володіють реальною життєвою ситуацією. Адже тіль-

з більш дешевими послугами, як-то телефон довіри. «Я вважаю, каже пані Тетяна, що ці послуги неможливо порівнювати й критерій просто безглуздий. Я назвала два критерії, а таких п'ять. Це затверджено законодавчо, і обійти це неможливо».

Щоб аналогічна ситуація не склалась зі стандартами соціальних послуг, працівники Управління праці та соціального захисту Харківської міськради спільно із громадськістю працюють над пропозиціями і практичними рекомендаціями, пілотними напрацюваннями стандартів соціальних послуг. Тут вперше, у рамках проєкту «Впровадження практики громадського контролю механізму соціального замовлення на рівні територіальної громади», розробили та ввели в дію опис соціальної послуги, а також створили Громадський комітет із моніторингу проєктів соціального замовлення. До його складу ввійшли представники як органів місцевого самоврядування, так і громадськості, які, у разі необхідності, можуть залучати до роботи сторонніх експертів. Серед повноважень комітету – здійснення програмного, статистичного, фінансового, правового аналізу діяльності громадських організацій, проведення інтерв'ю, опитувань, фокус-груп, особистих відвідувань та інших дослідницьких заходів для визначення ефективності проєктів соціального замовлення, які виконуються членами ради. Комітет має не лише контролювати, а й керувати якістю надання послуг, що прискорить процес розробки та визначення стандартів.

«Введенням опису соціальної послуги, напрацюваннями наших експертів ми фактично підштовхнули розвиток стандартів, – каже Маріанна Голованова, Голова правління Харківського обласного громадського об'єднання «Асоціація розвитку спільнот». – Завдяки розробкам з'ясувалось, що перехід до ліцензування послуг неможливий за відсутністю стандартів. Зараз багато хто хоче контролювати процес видання ліцензій, бо це дуже великі гроші, адже громадських організацій в Україні дуже багато. І поки вони на-

» Вперше, у рамках проєкту «Впровадження практики громадського контролю механізму соціального замовлення на рівні територіальної громади»

ки напрацювання практиків, які досконало знають суть проблеми, можуть дати відповідь, якими мають бути стандарти ефективної соціальної послуги. Тетяна Коханій каже, що, працюючи із соціалом, особисто переконалась в недоліках такого «спускання згори». Пріміром, критеріїв оцінки соціальних проєктів, які беруть участь у конкурсі. Так, ключовий критерій, що пропонувався, – це фінансовий стан організації: чи є заборгованість за минулий рік, чи була якась фінансова діяльність тощо. І перше, і друге дуже мало має відношення до проєкту, каже Тетяна Андріївна. Можливо, це взагалі нова організація, яка створила й пропонує чудову ідею. Тож за таким критерієм проєкт оцінити неможливо. Інший приклад – ціна соціальної послуги. Наприклад, якщо взяти медичні послуги, серед них є багато дуже дорогих, але які обов'язково треба реалізовувати (обслуговування на дому важкохворих і т.д.). Але це не означає, що вони не можуть конкурувати

верху перетягують між собою ковдру, ми тут унизу намагаємось розробити ті стандарти, у яких буде ефективно, зручно та корисно для людей працювати нашим НГО».

Свої напрацювання харків'яни збираються поширювати по всій Україні. У рамках проєкту «Впровадження практики громадського контролю механізму соціального замовлення на рівні територіальної громади» у Харкові відбудеться круглий стіл за участю представників із різних регіонів, і за його матеріалами планується видати книгу, яка безкоштовно розсилатиметься всім бажаним. Висновки та рекомендації цього круглого столу подаватимуться на розгляд Всеукраїнської робочої групи з розробки стандартів, куди ввійшли і члени харківської експертної групи, створеної в рамках проєкту із провідних фахівців громадського та академічного секторів.

Проєкт «Впровадження практики громадського контролю механізму соціального замовлення на рівні територіальної громади» реалізується Харківським обласним громадським об'єднанням «Асоціація розвитку спільнот» у співпраці з Управлінням праці і соціального захисту населення Харківської міськради та провідними громадськими організаціями міста. Проєкт підтриманий Мережею громадянської дії в Україні Інституту сталих спільнот (ISC/UCAN), що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID).

Комт. особа: Тетяна Коханій, головний спеціаліст відділу місцевих програм Управління праці та соціального захисту населення Харківської міськради

Комт. тел.: 8 (057) 7 157 331

Комт. особа: Маріанна Голованова, Голова правління Харківського обласного громадського об'єднання «Асоціація розвитку спільнот»

Комт. тел.: 8 (057) 759 80 09

Муніципальний бюлетень «Партнери», 2006, №6(83)

Через терни... до реєстрації

як створити
громадську організацію

Ганна Пищула
Інститут громадського
лідерства (м. Львів)

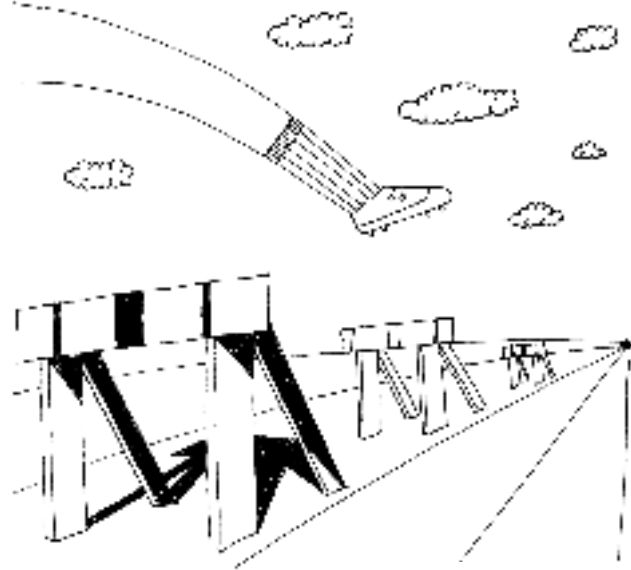
За яку справу ми не взяли б, якими б добрими не були наміри, усе потребує юридичної фіксації та біганини. А тут нерви підводять не одразу. Треба пройти «крізь вогонь, воду і мідні труби», поки все доведете до пуття. Важко сказати, наскільки виправдано є складна процедура реєстрації громадських організацій, адже вона охоплює такий аспект, як збір різного роду документів, аби скептично передбачити, що чекає на людину, яка все ж таки ступила на цей шлях. Проте якщо у вас чіткий намір працювати, канцелярська біганина – це один із бар'єрів, який треба подолати, пережити. Такий бар'єр долає кожна молодіжна організація, яка прагне юридичного визнання.

» Робота, пов'язана із юридичним оформленням організації, нагадує айсберг: ми бачимо лише вершину, а під водою усе набагато «цікавіше»

Вершина айсбергу

Робота, пов'язана із юридичним оформленням організації, нагадує айсберг: ми бачимо лише вершину, а під водою усе набагато «цікавіше». Формування організації розпочинається з купки однодумців, які загорілися бажанням щось робити. Щоб отримати статус юридичної особи, відкрити рахунок у банку, мати можливість отримувати фінансові надходження, треба пройти складну процедуру реєстрації. Для того скликають засідання установчих зборів, де насамперед ухвалюють статут – документ, за яким працює юридична особа чи організація. У ньому вказують мету, предмет, завдання, положення щодо напрямів діяльності, права й обов'язки організації, її статус, порядок ліквідації та реорганізації, внесення змін до статуту, структуру і повноваження керівництва. Як зауважив Олексій Тюльпин, юрист, директор ТЗОВ «Технології бізнесу», досить часто статут просто «скачують» з Інтернету й через це припускаються різних помилок.

У статуті можна вказати символіку організації. Це роблять для того, щоб її можна було розмістити на печатці. Адже коли дозволяється система дава-

тиме дозвіл на печатку, то може заборонити використовувати символіку лише через те, що в статуті її не вказано. Обов'язково слід вказати, хто засновник.

На установчих зборах також обирають керівництво. З усіма цими паперами, а особливо із статутом, підписаним головою установчих зборів або тим, хто керував, звертаються до нотаріуса, який оформляє заяву (це коштує від 50 до 90 гривень). Задля економії можна звернутися до державного нотаріуса, котрий зробить це безкоштовно. Однак через постійні черги доведеться його чекати.

Після того, як нотаріус оформив заяву, разом з нею, статутом, протоколом засідання установчих зборів, з інформацією про керівні органи (якщо організація обласна, то мають бути осередки), сплативши реєстраційне мито в розмірі 85 гривень, прямує в органи реєстрації. Якщо це міська організація, йдете у виконавчий комітет міської ради.

Якщо ваша організація обласна, звертаєтесь в Управління юстиції, а якщо всеукраїнська, то в Міністерство юстиції. Через три дні отримуєте свідоцтво державного зразка про реєстрацію вашої громадської організації. Але на тому все не закінчується.

Чим далі в ліс,
тим більше дров...

Зробивши кілька ксерокопій статуту (коли готуєте статут, бажано його писати 10 кеплем з інтервалом 1, адже роздруковка сторінки статуту коштує 2 грн.), реєструєте свою громадську організацію у відділі статистики. Після того треба виготовити макет печатки і штамп у дозвільній системі. Для того треба взяти з собою: оригінал свідоцтва про державну реєстрацію; копію свідоцтва про державну реєстрацію (нотаріально завірнену чи з «мокрою» печаткою); квитанцію про сплату послуг на 51 грн.; копію довідки про надання ідентифікаційного коду (для юридичних осіб – довідка із Статистичного управління); заяву, 2 візріці печаток і штампів.

Паралельно з оформленням печатки можна реєструватися у Пенсійному фонді. Для реєстрації потрібні: копія статуту, незавірена; дві копії свідоцтва про державну реєстрацію, завірнені нотаріально; дві завірнені нотаріально копії довідки зі статистики (тому!), коли реєструєтесь у відділі статистики, добре замовити 5 завірнених копій, у них вони коштують 1.30-1.50, а так 5 грн.), ксерокопія паспорта керівника; дві папки на зав'язку. Якщо в майбутньому маєте намір брати когось в організацію на роботу, треба зареєструватися ще у трьох фондах: у Фонді про тимчасову втрату працездатності, у Фонді від нещасних випадків та Центрі зайнятості і кожного місяця носити їм звіти.

Коли ви зареєструєтесь у Пенсійному фонді й отримаєте дозвіл на печатку, вас чекає «велике щастя» – дорога в податкову. А тут, одночасно з привітанням, від вас вимагають: заяву 1-ОПП з додатком (це окрема заява, яку треба заповнити), копію свідоцтва про державну реєстрацію (без завірнення), копію

довідки з ЄДРПОУ (статистика), копію реєстраційної картки без завірнення, копію статуту, завірнену нотаріально, оригінал статуту, ксерокопію паспортних даних (1, 2, 11 ст.), керівника, бухгалтера, засновників, копію ідентифікаційного коду, копію наказів про призначення керівника, бухгалтера, копію договору оренди, або довідка з ЖЕКу будинку, в якому буде організація, і письмова заява від кожного зареєстрованого мешканця, що він не заперечує проти громадської організації у будинку. У податковій отримуєте статус про неприбутковість вашої організації за умови, що статут відповідає усім вимогам. На цьому етапі можна зіткнутися з тим, що статут, який був неуважно розроблений, не відповідатиме висунутим умовам. Помилки можна виправити внесенням змін до статуту, але практично все розпочинається спочатку. Вносяться зміни до статуту, потім реєструються, потім знову у статистику...

Завершальний етап – відкриття рахунку в банку. Згідно з постановою

» За законом, реєстрація об'єднань громадян триває 2 місяці, для усіх інших ця процедура на тиждень-два розтягується

НБУ № 492 від 12.11.2003 року, для відкриття поточного рахунку в банку треба подати такий пакет документів: статут, нотаріально засвідчений, свідоцтво про реєстрацію у місцевих органах, копію довідки Управління статистики, копію документа, що підтверджує реєстрацію в органі Пенсійного фонду, копію про реєстрацію у ДПІ як платника податку (ф. 4-ОПП), копію свідоцтва про реєстрацію в органах Фонду соціального страхування від нещасних випадків, два екземпляри карток із візріцями підписів та відтиском печатки (це обійдеться десь до 100 грн. – кожен підпис нотаріуса – це 30 грн.; корисне спостереження: чим далі нотаріус від центру, тим дешевші його послуги), заяву про відкриття рахунку, довідки осіб, які зазначені в картках із візріцями підписів про надання ідентифікаційного номера, копію паспорта осіб, які зазначені у візріцях підписів, дві фотографії для перепустки.

Отримавши рахунок у банку, здаєте його в податкову. Там тиждень реєструють і після того, коли скажуть, що все гаразд – усе справді гаразд! Можна з полегшенням зітхнути. Ви це зробили! Однак надалі щомісяця треба здавати звіт у Пенсійний фонд до 20 числа і кожного кварталу, протягом 40 днів, у податкову.

Якщо провести кошторис усіх витрат, пов'язаних із реєстрацією організації, то це обійдеться у середньому в 400-500 гривень. Коли ж вирішите перекласти цю процедуру на плечі організації, яка займається реєстрацією, то до вказаної суми ще додасте 700-1200 гривень. За законом, реєстрація об'єднань громадян триває 2 місяці, для усіх інших ця процедура на тиждень-два розтягується.

Щоправда, цій біганині можна зарадити. Як зазначив Олексій Тюльпин, у нас існує хороший Закон «Про реєстрацію фізичних та юридичних осіб, підприємств», за яким особі треба на початку подати лише реєстраційну картку реєстраторові, а всі фонди самі проводять реєстрацію і видають необхідні документи. Але наразі цей Закон не працює так, як хотілося б... Та, як зауважив президент ЛМГО «Підкова» Ігор Губіліт, ця процедура не така складна, як здається. А от якби щось сталося і ви вирішили скасувати реєстрацію, то, як стверджують досвідчені люди, це ще складніше. «Задній хід» дати не так просто. Отож, виявивши бажання зареєструвати свою організацію, майте бажання працювати!

P.S. Якщо в когось виникнуть запитання щодо процесу реєстрації, отримати інформацію можна на сайті forum.btech.com.ua

З інтерв'ю з Мартою Богачевською- Хомяк

МАРТА Богачевська-Хомяк
директор Програми ім. Фулбрайта в Україні.
Фулбрайтівський науковець 1976 року в
Польщі, 1992-1993, 1997-1998 рр. в Україні в
Києво-Могилянській академії та Київському
національному університеті ім. Тараса
Шевченка

» Поки жінки не зрозуміють, що вони одружуються, а не беруть собі дорослу дитину за чоловіка, доти Україна буде інфантильною

Пані Марто, Ви досліджували жіночі рухи та організації. На які думки наштовхує сьогоднішня передвиборча ситуація в Україні?

Я думаю, що серед жінок і досі поширене уявлення про політику як про щось брудне, мовляв, це чоловіча професія, а не жіноча справа. А політика – це, власне, вся громадська активність, це громадянська позиція, це просто відповідальність за своє власне довкілля. І поки жінки не зрозуміють, що їхнє власне довкілля не закінчується на їхньому під'їзді – або жінкам треба сказати так: ваше довкілля включає ваш під'їзд, і поки ви не зорганізуєтесь і не примусите своє довкілля зорганізуватись, щоб ваш під'їзд став таким, як ваш дім, доти матимете брудний, а то і небезпечний вхід до вашого дому. Поки жінки не зрозуміють, що доля їхніх дітей залежить не від того, чи вони панькаються з ними до дорослого віку, а що їхня функція є допомогти дитині стати самовистачальною, доти діти не зможуть дбати ані про себе, а про матерів і поготив. Поки жінки не зрозуміють, що вони одружуються, а не беруть собі дорослу дитину за чоловіка, доти Україна буде інфантильною. Україна і, у значній мірі, весь пострадянський простір є інфантильними – як в Америці ті люди, що отримують даром від держави гроші на проживання, є інфантильними. Вони не вміють самі приймати рішення, не вміють самі дбати про себе. Радянський Союз був такою великою інфантильною громадою. Хтось там десь дав про долю населення, але в дуже мізерний спосіб, і тепер дехто хоче повернутись до тої опіки. Але в модерному світі, взагалі в повноцінному житті ви не можете дозволити другим людям приймати рішення за себе. І засадничо, те, що стається в Україні, – це «хтось» приймає рішення. І хто є цим міфічним «хтось» – цього ніхто не знає. Вища атестаційна комісія, міністерство освіти чи «хтось» інший приймає рішення, що вашу дитину вчать в школі? Чи хто приймає рішення, щоб у вашому під'їзді було світло чи не було? Тому коло зорганізованих громад (під'їздів) шораз розширюється, вони об'єднуються і створюють засадничо політичну організацію. Але Україна є модерною державою, і простою первинною політичною організацією не можна широко масштабно функціонувати. Треба правдивих політичних партій, побудованих не на ідеології, а на конкретних інтересах своїх виборців, – національна безпека, рівні можливості, вчасно вип-

лачена заробітня винагорода, особиста безпека, свобода слова. Половина чи 55% населення України – жінки, які не беруть участі в прийнятті політичних рішень. Подивіться: підіть на будь-яку презентацію, на будь-який політичний з'їзд: хто сидить у високопоставлених президентських столах? – одна жінка-проформа, а скільки жінок приймають рішення і скільки жінок торгує на лотках? Це ж має бути новий середній клас? Я вважаю, що будь-яка політична активність жінок є бажаною. Важливим є піднесення свідомості жінок щодо їх політичної і суспільної ролі. Особисто я думаю, що чисто жіночі партії не мають раці їснування, бо немає таких речей, як жіночі питання. Я вже двадцять років повторюю одне і те ж саме: жіночі питання – то громадські питання, які суспільство не розв'язало. Чому виховання дітей, чому здоров'я, чому бідність і той самий СНІД мають бути якраз проблемами жінок? Це є проблеми суспільства. Але в суспільстві, де жінки не звикли і не чуються певними брати активну участь в громаді, ці проблеми вважаються другорядними, підпорядкованими якимсь «засадничим ідеологічним позиціям», тобто високомовним словам, які

» Політика не залежить від теорій, політика є вміння використати шанс, ужити можливість для вашої великої ідеї

затмарюють реальні повсякденні проблеми – темні вулиці, хабарництво, погані школи, нудне телебачення, озвучене чужою мовою. До речі, можете навіть побачити в товариському житті: чоловіки говорять на політичні теми, а жінки йдуть на кухню і говорять про нову страву з капусти, яку вони щойно приготували. (Серед молоді, може, не так!) Трагедія будь-якої жіночої організації полягає в тому, що ми усвідомлюємо нашу спільну долю у віці, коли з'являються діти. І обов'язок провести час з дітьми на нас, жінках, є сильнішим (і психічний, і фізичний тиск), чоловіки не відчувують цього тиску, хоча діти потребують батька так само, а то й більше як матір. Так що жінки, коли ми усвідомлюємо свій фемінізм чи усвідомлюємо необхідність створення організації, - ми вже не в тому віці, щоб іти на демонстрації, радо організовуватись, як це роблять молоді. Коли мені було тридцять п'ять, я з великим скептицизмом дивилась на американок-феміністок, які, «вже солідні жінчини», марширували по 5-й Авеню і проголошували сексуальну свободу і гендерну рівність. Щойно коли я почала працювати над жіночими рухами як історик, я зро-

зуміла, що ми, властиво, стоїмо на плечах тих бабусь, які квасили капусту, але намагались вислати своїх дітей та внучок до університетів. Сьогодні ми також стоїмо на раменах тих же жінок. Тепер, коли ми вже маємо доступ до вищих щаблів науки, нашим святым обов'язком є скористатися цим і *просуватись далі*: поглиблювати роль жінок в суспільстві, а не перетворюватись у лялечку з вищою освітою, котра чекає лицаря на білому коні. Ані в особистому, ані в політичному житті таких лицарів немає. Ми маємо політичні права, але не користуємося з них. І тепер громадянський обов'язок кожного громадянина України – чоловіка і жінки, а особливо жінки – брати активну участь у політичному житті. Я вважаю, що трагедія України і цілої Східної Європи – це натиск на ідеологічне (концептуальне) думання. Мусимо мати концепцію, теорію, а тоді будемо функціонувати. А політика не залежить від теорій, політика є вміння використати шанс, ужити можливість для вашої великої ідеї. Тобто не кривити душою, але, якщо бачите можливість відкрити крамницю і заробити гроші, щоб мати змогу видати книжку, – то чому б не використати таку можливість? Політика є так як патріотизм: не вмирати за свою країну. А зробити так, щоб інші вмирили за свою.

Звертаюсь до Вас, пані Марто, як до визнаного авторитету в питаннях фемінізму: ґендер і фемінізм – як вони пов'язані між собою?

Ґендер – це дуже простий спосіб дивитись на суспільні ролі в громаді, що визначають поведінку тої чи іншої статі. Стат'я є біологічним поняттям, більшість з нас народжується з визначеною статтю. Ґендер – це соціалізація хлопчиків і дівчаток в способі поведінки. Немає такої речі, як типово чоловіча чи типово жіноча поведінка. Ґендер дозволяє нам подивитись, яка поведінка є суспільно вимушеною чи прийнятною, а яка є біологічною. Фемінізм, як кожен «ізм», це є намагання групи, яку пригнічують чи яка вважає себе такою, стати повноцінною частиною суспільства. Як і націоналізм – намагання певної нації жити своїм власним життям, так фемінізм – це ніщо інше, як намагання жінок мати свій власний голос.